

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Zrakové vnímání u dětí s vývojovou dysfázií

Bakalářská práce

Autor:	Eliška Boumová
Studijní program:	Speciální pedagogika
Studijní obor:	Speciální pedagogika – Intervence
Vedoucí práce:	PhDr. Kamila Růžičková, Ph.D.
Oponent práce:	Mgr. Lauková Štěpánka

Zadání bakalářské práce

Autor: Eliška Boumová

Studium: P19P0198

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika - intervence

Název bakalářské práce: **Zrakové vnímání u dětí s vývojovou dysfázií**

Název bakalářské práce AJ: Visual perception of children with Developmental dysphasia

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá zrakovým vnímáním u dětí předškolního a mladšího školního věku s diagnózou vývojová dysfázie. Cílem teoretické části bakalářské práce je popsat zrakové vnímání a jeho oblasti u dětí předškolního a mladšího školního věku a na úrovni etiologie, epidemiologie a symptomatologie charakterizovat vývojovou dysfázií. Cílem praktické části je zjistit, jakou úroveň zrakového vnímání mají vybrané děti s diagnózou vývojová dysfázie. Z metodologického hlediska bude využito metody studia odborné literatury, metody pozorování a rozhovoru.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1110-2.

NEUBAUER, Karel. *Kompendium klinické logopedie: diagnostika a terapie poruch komunikace*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1390-1.

VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-75-3.

Zadávací pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Růžičková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Štěpánka Lauková

Datum zadání závěrečné práce: 10.2.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská závěrečná práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum.....

Podpis studenta.....

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou závěrečnou práci Zrakové vnímání u dětí s vývojovou dysfázií vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

Anotace

BOUMOVÁ, Eliška. *Zrakové vnímání u dětí s vývojovou dysfázií*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 94 s. Bakalářská závěrečná práce.

Hlavním tématem bakalářské závěrečné práce je zrakové vnímání u předškolních dětí s vývojovou dysfázií. Jde o specificky narušený vývoj řeči, který se projevuje ztíženou schopností nebo neschopností, naučit se verbálně komunikovat. V první části závěrečné práce je popsána charakteristika předškolního dítěte, úvod do problematiky osob s vývojovou dysfázií, se kterou se pojí deficit ve zrakovém vnímání. V praktické části se zjišťuje úroveň zrakového vnímání u předškolních dětí s diagnózou vývojová dysfázie. Bude provedeno zjištění úrovně jednotlivých oblastí zrakového vnímání jako jsou barvy, figura a pozadí, zraková diferenciacce, analýza a syntéza, zraková paměť a pohyby očí. Výsledkem bude vyhodnocení zrakového vnímání v jednotlivých oblastech u dětí s vývojovou dysfázií. Z metodologického hlediska bude využito zúčastněného pozorování, přímé práce s dětmi, analýza výsledků, zpracování výsledků a v neposlední řadě také analýza dokumentace.

Klíčová slova: dítě předškolního věku, vývojová dysfázie, zrakové vnímání

Annotation

BOUMOVÁ, Eliška. *Visual perception of children with Developmental dysphasia*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022, 94 pp. Bachelor Degree Thesis.

The main topic of the bachelor thesis is visual perception in preschool children with developmental dysphasia. It is a specifically impaired development of speech, which is manifested by a difficult ability or inability to learn to communicate verbally. The first part of the final work describes the characteristics of the preschool child, an introduction to the issue of people with developmental dysphasia, which is associated with a deficit in visual perception. The practical part determines the level of visual perception in preschool children diagnosed with developmental dysphasia. There will be determined the level of individual areas of visual perception such as colors, figure and background, visual differentiation, analysis and synthesis, visual memory and eye movements. From a methodological point of view will be used participatory observation, direct work with children, analysis of results, processing of results and, last but not least, analysis of documentation.

Keywords: preschool child, developmental dysphasia, visual perception

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část.....	10
1 Charakteristika dítěte předškolního věku.....	10
1.1 Základní schopnosti a dovednosti.....	10
1.2 Kognitivní vývoj.....	13
1.3 Emoční vývoj a socializace	15
2 Úvod do problematiky osob s vývojovou dysfázií.....	16
3 Zrakové vnímání	23
3.1 Vývoj zrakového vnímání	23
3.2 Oblasti zrakového vnímání	24
3.3 Oslabení zrakového vnímání	26
Praktická část.....	28
4 Zjištění úrovně zrakového vnímání dětí s vývojovou dysfázií	28
4.1 Cíl šetření a metodika	28
4.2 Charakteristika místa šetření a výzkumného vzorku.....	31
4.3 Charakteristika výzkumného vzorku	32
4.4 Průběh výzkumného šetření.....	34
4.5 Závěrečné vyhodnocení	53
5 Závěr	62
6 Literatura.....	64
7 Internetové zdroje	67
8 Seznam tabulek	68
9 Seznam příloh	70
10 Přílohy	71

Úvod

Tématem bakalářské práce je zrakové vnímání u dětí předškolního věku s diagnózou vývojová dysfázie. Jde o specificky narušený vývoj řeči, který se projevuje ztíženou schopností nebo neschopností, naučit se verbálně komunikovat. Toto téma bylo vybráno na základě častého výskytu logopedických vad v mateřských školách, kde jsem v rámci praxí působila. Čím dál častější vadou je právě vývojová dysfázie, která se také projevuje určitým deficitem zrakového vnímání, které ovlivňuje vývoj předškolního dítěte.

Teoretická část je zaměřena na charakteristiku předškolního dítěte, představení diagnózy vývojové dysfázie a zrakové vnímání. První kapitola se zabývá charakteristikou předškolního dítěte, kde jsou vymezené základní schopnosti a dovednosti, kognitivní vývoj, emoční vývoj a socializace. Druhá kapitola je zaměřena na úvod do problematiky osob s vývojovou dysfázií na úrovni etiologie, symptomatologie, diagnostiky a následné terapie. Poslední kapitola teoretické části se věnuje zrakovému vnímání, jednotlivým oblastem zrakového vnímání a oslabení, která mají dopad na vývoj předškolního dítěte.

Cílem praktické části je zjistit, jakou úroveň zrakového vnímání mají vybrané předškolní děti s diagnózou vývojová dysfázie. Bude využito metody pozorování, studie odborné literatury, analýzy lékařské dokumentace, zpráv ze speciálně pedagogického centra a dokumentace dětí v MŠ. Výzkumné šetření je zaměřeno na úroveň jednotlivých oblastí zrakového vnímání (barvy, zraková diferenciacce, figura a pozadí, analýza a syntéza, zraková paměť a pohyby očí) předškolních dětí s vývojovou dysfázií. Pro děti byly vybrány úkoly přiměřeně svému věku z materiálu *Diagnostika dítěte předškolního věku* od Bednářové a Šmardové, dle kterého se výsledky zapisovaly do hodnotící škály, která je součástí zmiňovaného materiálu. Na základě ní jsou zpracovány výsledky úrovně jednotlivých oblastí zrakového vnímání u vybraných dětí s vývojovou dysfázií. Výsledky jsou zaznamenány v tabulkách a shrnuty v rámci vybraných dětí i jednotlivých oblastí zrakového vnímání.

Teoretická část

1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Předškolním věkem se rozumí období od 3 do 6 let. Konec tohoto období neurčuje přímo fyzický věk dítěte, nýbrž nástup do školy. Je označován také jako období iniciativy nebo fáze přípravy na život ve společnosti. Dítě si hledá svou pozici ve světě za pomoci představivosti, fantazie, intuitivního uvažování bez regulace logiky. Vývoj v tomto období se odráží ve všech složkách osobnosti, poznávacích procesech, kognitivním vývoji, ale i emočním vývoji a socializaci (Vágnerová, 2005).

1.1 Základní schopnosti a dovednosti

Příchodem třetího roku dítě ukončuje etapu, kdy se plně pohybuje, udrží rovnováhu či zvládá chůzi do schodů se střídáním nohou. Stává se také samostatnějším, rozumí jednoduchým požadavkům či si uvědomuje sebe samo.

Nadchází tedy čas, kdy u dítěte přichází změny, které nejsou natolik viditelné, ale přesto jsou významné pro postavení dítěte ve společnosti. Neustále se zdokonaluje motorický vývoj (pohybová koordinace, hbitost či elegance pohybů). Při zlepšování zručnosti se stává také více soběstačný. Sám se občas s menší dopomocí svlékne, oblékne, obuje si boty a zkouší si zavázat tkaničky. Samo si umyje ruce a s dozorem vykoupe. Zručnost si zlepšuje i za pomoci práce s různým materiálem jako jsou například přírodniny, kostky, korálky nebo plastelína. Pro rozvoj rozumového chápání je také důležitá kresba (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Kresba

Kresba má neverbální symbolickou funkci. Díky ní dítě vyjadřuje vlastní názor nebo skrze ni vyjadřuje realitu, jak ji chápe a odráží celkový psychický vývoj. Vývoj kresby má typický průběh a vývoj. Nejprve jde o nesymbolickou, senzomotorickou fázi, kdy jde především o čmárání. Později má daná kresba již symbolickou úroveň, kdy jde o vyjádření určitého záměru (Zajitzová, 2011). Kolem 3. roku začíná **ideografické stadium** (stadium hlavonožce). Dítě má zkušenosti s vlastním tělem a ty uplatňuje v kresbě. Nedělá mu problém napodobit čaru vertikální, horizontální nebo kruhovou. **Raná lineární dětská kresba** je typická pro děti od 3,5 do 5 let dítěte. Snaží se vystihnout hlavní obrys předmětu, zdůrazní detail, který považuje za významný, objevuje se zde kresba pětiprvkového hlavonožce (hlava + 4 končetiny) a kreslí volně do prostoru, kde řadí předměty podle spodní horizontální linie.

Ve čtvrtém roce ovládá kresbu křížku, obraz má hrubé obrysy a začíná kreslit s již nějakým záměrem. V pěti letech je schopno napodobit čtverec, kresba odpovídá představě, je detailnější, dítě má lepší motorickou koordinaci a postava již obsahuje hlavu, trup, nohy, ruce, ústa, oči, nos. Paže mohou být znázorňovány jen čarami. Po 5. roce se již objevuje **konvenční dětská kresba**. Již dokáže nakreslit kruh, křížek, čtverec a nyní i trojúhelník. Dítě si začíná vytvářet svůj osobitý styl, kresbou vyjadřuje své zážitky, dítě využívá více detailů, segmentovou techniku (kresba je složená z jednotlivých dílů nalepených na sebe), chybí mu okluze – pod oblečením je vidět tělo. Kreslí tedy to, co ví, ale ne to, co vidí. S věkem později narůstá celistvost obrázku (Vágnerová, 2005).

Řeč

V předškolním období se řeč u dítěte zdokonaluje v mnoha oblastech. Tříleté dítě zvládne říct, jak se jmenuje, umí říct, krátké říkanky nebo zazpívat krátkou písničku. Kolem čtyř let používá složitější věty a slovní spojení. Později také začínají chápat budoucí čas a slovesa. Od pátého roku u dítěte mizí „dětská patlavost“. Buď vymizí úplně nebo se její zbytky odstraní během prvního roku školní docházky nebo za pomoci logopedické péče.

V tomto období také nastává tzv. **druhé ptací období**. Dítě si za pomoci „Jak?“, „Proč?“ objasňuje skutečnosti, rozšiřuje své poznatky a slovní zásobu. Ta v období předškolního věku činí v počátku kolem 1000 slov, ale ke konci období to může být až 3000 slov. K růstu slovní zásoby také přispívá komunikace s dospělými. Zde bychom narazili u dítěte na selektivní charakter, který zapříčiní, že dítě přijme jen to, co se mu líbí nebo známá slova, která následně opakuje ve své mluvě. Experimentuje tak i s novými výrazy, proto můžou vzniknout neologismy či agramatismy, z důvodu chybného používání gramatických pravidel.

Nesmí být opomenuto na **egocentrickou řeč**, která je také součástí tohoto období. Dítě si mluví jen pro sebe a nepotřebuje k sobě druhého, jako posluchače. Většinou tuto skutečnost objevíme při dětské hře, kdy komentuje, co dělá. Rozvíjí si tím také své myšlení nebo fantazii. Buď dítě za pomoci egocentrické řeči vyjadřuje slovně své pocity, reguluje si své jednání nebo mu pomáhá k vyjádření situace, aby ji lépe chápal nebo si něco zapamatoval. Postupem věku se mění ve vnitřní řeč (Vágnerová, 2005).

Autoři také dělí vývojová stádia řeči na stadium přípravné (předřečové) a stadium vlastní řeči. Přípravné stadium řeči trvá přibližně do jednoho roku života. U každého jedince je to individuální (Zajitzová, 2011). Do tohoto stádia řadíme křik, který je typický pro novorozence a kojence, broukání, žvatlání a porozumění řeči. Období stadia vývoje vlastní

řeči bychom mohli rozdělit do čtyř částí. Kolem jednoho roku se jedná o období **emocionálně volní**. Dítě říká krátká, jednoslabičná nebo dvouslabičná slova. Druhé období se označuje jako **asociačně reprodukční**, kdy pojmenovává pomocí slov a druhý rok je typický pro krátké jednoduché věty. V třetím roce si u dítěte můžeme všimnout vzrůstající slovní zásoby typické pro období **logických pojmů**. V posledním období **intelektualizace řeči** dítě vyjadřuje své myšlenky (Lechta, 2008).

Hra

V předškolním období dochází v tomto směru k pokroku. U dětí pozorujeme rozdíly, ale shodná je u nich právě hra a fantazie. Začíná se rozvíjet hlavně hra společná (**asociativní**), kdy si děti hrají společně se stejnými hračkami, na stejné téma. Následně **kooperativní** (organizovaná) pak znázorňuje hru, kdy každé dítě má svou roli a každý do projektu přidává něco svého. Dále je také důležitá **konstruktivní** hra, kdy výsledkem je něco nového vytvořeného a **námětová**, kdy si na něco hraje (maminku, tatínka, prodavače, ...). Hra má také neverbální symbolickou funkci. Dítě se skrze ni snaží vyrovnat s realitou dle svých potřeb a představ. Díky **fantazii** si plní svá přání, uskutečňuje si své potřeby a vytváří svou realitu. Jde tedy o fyzickou nebo psychickou činnost, která dítěti přináší potěšení a provádí ji bez vnějšího uloženého cíle (Vágnerová, 2005). Kromě fantazie se rozvíjí stránka kognitivní, sociální, pohybová a díky hře se učí respektovat, dodržovat i vytvářet pravidla (Zajitzová, 2011).

Pro dítě předškolního věku je toto období důležité v jeho vývoji. Odráží se ve všech složkách osobnosti a základních schopnostech a dovednostech. Patrné zlepšení probíhá v oblasti jemné a hrubé motoriky, kde je každé zlepšení na první pohled viditelné. Na druhou stranu jsou patrné i stagnace ve vývoji. Pro celkový vývoj je také v neposlední řadě důležitá kresba, řeč a hra. Kresba slouží i jako diagnostický prostředek a vypovídá o psychické stránce dítěte. Jelikož se tato bakalářská práce zabývá dítětem s diagnózou vývojová dysfázie, kdy je hlavním příznakem nerovnoměrný vývoj celé osobnosti jedince, vidíme odchylky ve vývoji řeči i samotné hře.

1.2 Kognitivní vývoj

Kognitivní funkce patří mezi psychické procesy, kam řadíme vnímání, pozornost, představivost, paměť a myšlení (Juklová, 2015). Pomocí nich jedinec poznává sebe samého a své okolí. Je ovlivňováno množstvím a kvalitou podnětů z prostředí, které jedince obklopují a jak působí na smyslové receptory centrálního nervového systému. Při funkčním nebo strukturálním poškozením mozku může v dětství dojít k ovlivnění celkového vývoje dítěte. Dále budou charakterizovány jednotlivé oblasti kognitivního vývoje.

Vnímání

Vnímání je u dítěte v předškolním období velmi důležité, protože mu zajišťuje skutečnost kolem sebe. Jednou z oblastí je zrakové vnímání, které je typické pro nepřesnost a slabou ostrost vjemů. Ve třech letech dítě dokáže rozpoznat tři až čtyři barvy (červenou, zelenou, modrou a žlutou. Kolem pátého a šestého věku je citlivost na barvy větší, tudíž dítě rozezná širší škálu i jemnější odstíny.

Sluchové vnímání je důležité pro dětský vývoj a zvláště velkou úlohu plní i při vývoji řeči. Rozvíjí se již od prenatálního období, kdy dítě pohybem reaguje na jednotlivé sluchové podněty, především na matčin hlas (Lechta, 2008). Sluch se po narození postupně vyvíjí, zvuky zaznamenává přesněji, čímž poté lépe přijme i řeč blízkých osob. Sluchové vnímání je úzce spojeno se zrakovým vnímáním a jsou důležité pro správnou artikulaci a reedukaci řeči (Bednářová, Šmardová, 2007). Porucha nebo opožděný vývoj v těchto oblastech by mohli mít velký vliv na pozdější vývoj dítěte.

V chápání prostoru dítě přeceňuje velikost blízkých i vzdálených předmětů. Blízké se mu zdají velké a ty vzdálené naopak malé. Stejně tak je to se vzdáleností, která se zdá být menší v případě, když je mezi dvěma předměty ještě jeden další. Bez problémy určí polohy nahoře a dole, avšak laterální poloha je proměnlivá, protože lateralizace dítěte teprve dozrává (Vágnerová, 2005). U předškolních dětí se pomalu rozvíjí časové vnímání. Zpočátku chápou krátkou a dlouhou dobu, pořadí událostí, ale až na konci tohoto období zvládnou vztahy mezi časy a jejich trváním. Čas také měří za pomoci určitých událostí nebo je vázané na aktuální dění. Nejlépe chápou časový úsek dnů v týdnu, používají názvy měsíců a ročních období, které ale sami od sebe nepoužívají (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Paměť

Vývoj paměti u dětí závisí na zrání příslušných mozkových struktur a celkovém zrání CNS. Můžeme to podněcovat pomocí paměťových her nebo systematickým zaměřením pozornosti. Lépe si předškolní dítě pamatuje, když si tu danou věc nebo skutečnost může nějak logicky s něčím nebo někým spojit. Napomůže tomu také lepší informovanost o daném tématu. V tomto období dítě nepoužívá žádné specifické strategie, díky kterým by si lépe pamatovalo. Do paměti se mu lépe dostanou věci, které sám zažije, dokáže si je osahat, ale ne takové, které jsou pro dítě málo konkrétní, názorné a zajímavé. Dobře si také pamatuje vzpomínky se špatnou zkušeností, které mohou být i trvalého charakteru. Kolem druhé poloviny předškolního věku u dítěte vidíme náznaky úmyslného zapamatování na základně určitého tvaru, barvy, materiálu, místa nebo zvuku. Až do šestého věku se objevuje útržkovitá paměť, ale stále je jich málo a mohou být nepřesné (Vágnerová, 2005).

Myšlení

Myšlení se kolem čtyř let věku dítěte dostává z předpojmového na názorné, intuitivní myšlení. Jelikož je dítě vázáno na názor druhého, jeho myšlení je zatím nelogické a částečně omezené (Langmeier, Krejčíková, 2006). Díky zdokonalování práce mozkové kůry a všech poznávacích procesů se zlepšuje i úroveň myšlení, vnímání, paměti, fantazie, ale i analýzy, syntézy, srovnávání a zobecňování. Stále se nejedná o plně logické myšlení, ale dítě uvažuje v pojmech, které vystihují podstatné podobnosti. Dokáže vyvodit závěr, ale pouze na základě viděného nebo je vázáno na názor. Pro myšlení je typický egocentrismus, kdy má dítě tendenci zkreslovat své úsudky na základě subjektivního pohledu. Nekouká se na věc z více úhlů pohledu, ani neví proč by mělo. V myšlení se také prolíná magičnost (usuzuje dle své fantazie), animismus (neživím věcem přivlastňuje vlastnosti zvířat), antropomorfismus (polidšťuje neživé věci) a artificialismus (myslí si, že vnější svět někdo udělal). Pro děti předškolního věku je důležitá příčina, účel, původ a význam daných věcí a skutečností. (Vágnerová, 2000).

Pozornost

Pozornost úzce souvisí s pamětí a zajišťuje, aby se vědomí ubíralo určitým směrem. Ochraňuje nás také před méně důležitými podněty (Vágnerová, 2005). Uplatňuje se v psychických procesech a úzce ovlivňuje myšlení a následné konání (Chalupa, 1981). Pozornost patří mezi kognitivní procesy a závisí na vyzrálosti CNS.

Vývoj v předškolním věku je u dětí individuální a závisí na mnoha faktorech jako je např. rodina a prostředí, ve kterém vyrůstá. Pozornost je zprvu nezralá, krátkodobá, tudíž se dá dítě snadno vyrušit i maličkostmi a nevydrží dlouho u jedné činnosti. U dětí v předškolním věku je důležité častěji měnit činnosti a nabídnout rozmanité, neobvyklé a atraktivní podněty. Kolem 5. až 6. roku by se dítě mělo dokázat plně soustředit patnáct minut (Čížková, 2001).

1.3 Emoční vývoj a socializace

V období emočního vývoje a socializace je pro dítě důležitá rodina, zázemí, ve kterém vyrůstá a v jakém se pohybuje prostředí. Od těchto faktorů se následně odvíjí emoční a sociální vývoj. *V každém dítěti může stejná situace vyvolat jiné emoce* (Čáp, 1993). Socializace jako taková probíhá v průběhu celého života.

V předškolním věku by dítě mělo nabýt větší stabilitou a vyrovnaností. Typické pro emoční prožívání je vztek a zlost, se kterým se setkají v důsledku hry, kontaktu s vrstevníky nebo při zákazech a trestech. Dále strach, který má úzký vztah s představivostí, na jejíž základě si dítě dokáže vymyslet imaginární postavu nebo strašidla. Na druhé straně se u dítěte rozvíjí smysl pro humor. Jeho sdílení je důležité v navazování mezilidských vztahů (Vágnerová, 2005). Od tříletého dítěte můžeme očekávat, že rozpozná situaci, která ho činí šťastným. Oproti tomu až čtyřleté dítě dokáže identifikovat situace, kde se objevuje zlost. Mezi 5.-6. rokem dítě začíná chápat příčiny jednotlivého chování. Rozvíjí se také emoční inteligence, dítě začíná lépe chápat své pocity, projevuje empatii a částečně ovládá své projevy. V čím lepším se dítě pohybuje zázemí, dostává lásku, zpětnou vazbu, soucit, ale i nesympatie, budou se u něj lépe rozvíjet vztahové emoce. U dětí, kterým se toto nedostane mohou reagovat více negativně, protože jednotlivé sympatie a vztahy nebudou znát, a tudíž na ně reagovat. Starší předškolní děti již mohou znát, že ne všichni dávají najevo své emoce nebo je dokonce zaměňují za jiné. K sebehodnotícím emocím bychom nakonec zařadili hrdost, pocit zahanbení či viny. Pocit viny si dítě uvědomuje, pokud ví, že udělalo něco špatného, což také částečně do budoucna buduje jeho chování (Langmeier, Krejčířová, 1998). Socializace jako taková probíhá v průběhu celého života. U předškolních dětí tomu výrazně pomáhá rodina, ale zároveň i druhé děti, které tu vždy nejsou jen v pozitivním duchu. Kolem třetího roku života se u dítěte více objevuje negativismus, kdy se snaží dělat věci dle sebe a je to počátek jisté sebekontroly. Sebehodnocení je stále nestabilní, a to právě i z důvodu sociálního. V předškolním věku znají své pohlaví, ale i fyzické rysy, preference, ale i to co mají a nemají.

To vše se může odrazit i ve hře, kde si mohou nejlépe osvojovat sociální role. A to jak mužské, tak ženské (Vágnerová, 2005).

V této kapitole je popsána charakteristika předškolního dítěte. Toto období je velmi důležité pro následný vývoj ve složkách osobnosti, poznávacích procesech, kognitivním a emočním vývoji, ale i socializaci. Důležité změny nemusí probíhat na první pohled a to např. v oblasti paměti či myšlení. Dítě si uvědomuje důležité příčiny, účel, původ a význam daných věcí a skutečností. Následující kapitola se zabývá úvodem do problematiky osob s vývojovou dysfázií. Právě tato diagnóza byla diagnostikována dětem, se kterými probíhala spolupráce.

2 Úvod do problematiky osob s vývojovou dysfázií

Vývojová dysfázie nebo také specificky narušený vývoj řeči je porucha, která se projevuje ztíženou schopností nebo neschopností, naučit se verbálně komunikovat, i když jsou podmínky pro rozvoj přiměřené (Škodová, Jedlička, 2003). Dříve se také používalo označení sluchoněmota, alalie, dětská vývojová nemluvnost nebo afemie. Je zařazena mezi vývojové poruchy, ale jednotlivé oblasti na ni pohlížejí nejednotně, proto se liší i v odborné terminologii (Klenková, 2006).

Klasifikace vývojové dysfázie

Vývojová dysfázie zasahuje z velké části jak senzoricke, tak motorickou oblast ve všech jazykových rovinách. Porucha se může projevovat v různém stupni. Mezinárodní klasifikace nemoci (MKN) člení vývojovou dysfázií na dvě formy.

První z nich je **dysfázie motorická**, kde převažují potíže hlavně v logomotorické oblasti. Jedná se tedy o opožděný vývoj řeči, který je vždy opožděn. Aktivní slovník je nižší oproti slovníku pasivnímu, kdy se dítě spoléhá nejvíce na neverbální způsob komunikace. Díky malé aktivní slovní zásobě je řeč ztěžka tvořena, proto dítě nemá na komunikaci chuť.

V druhé formě má dítě obtíže v receptivní oblasti řeči – **dysfázie senzoricke**. Typický je tedy špatný fonematický sluch, sluchová paměť, kdy na základě špatného rozumění slovům je narušeno celkové chápání obsahu. Vývoj řeči ovšem nemusí být opožděna. Řeč je plynulá, ale pro okolí nesrozumitelná, s vlastním slovníkem (Kutálková, 2002; Škodová, Jedlička, 2003).

Etiologie

Příčiny vzniku specificky narušeného vývoj řeči nejsou jasné. Vývojová dysfázie není zapříčiněna ložiskem v CNS, ale difúzním postižením (Neubauer, 2014). Obecně se etiologie dělí na období prenatalní, perinatální a postnatální (do 1. roku dítěte), tedy dobu možného vzniku poškození vývoje kognitivních funkcí. Do rizikových faktorů můžeme zařadit vliv prostředí (chemické látky, alkohol, drogy, léky), nemoc matky v těhotenství, novorozeneckou žloutenku či perinatální trauma (Kutálková, 2011). Hovoří se i o případném vlivu dědičnosti, jelikož se OVŘ a vývojové poruchy řeči objevují spíše u chlapců. Nejedná se o ložiskové postižení, ale difúzní, kdy je postižena téměř celá centrální korová oblast. Vývojová dysfázie by tedy byla následkem poruchy centrálního zpracování řečového signálu (Škodová, Jedlička, 2003).

Symptomatologie

Vývojová dysfázie se projevuje mnoha příznaky, které se objevují jak v oblasti řečové, neřečové, tak i v nerovnoměrném vývoji celé osobnosti. Záleží na typu a stupni vývojové dysfázie a dalších přidružených neurovývojových poruch. Primárním symptomem je **opožděný vývoj řeči**, který je hlavním vodítkem k vyhledání klinického logopeda (Neubauer, 2014).

V první řadě může být zasažena sémantická, syntaktická, fonologická i gramatická rovina. U dítěte se tedy může objevovat špatný slovosled ve větě, chybné koncovky při ohýbání slov či omezení slovní zásoby. Řeč je na poslech nesrozumitelná, agramatická z důvodu změn hlásek či slabik ve slově. Dále zaměňuje měkké souhlásky za tvrdé, zaměňuje sykavkové řady, dlouhé samohlásky za krátké, znělé souhlásky za neznělé a artikulačně náročnější hlásky jsou vyslovovány vadně (Škodová, Jedlička, 2003).

Mezi další příznaky patří **nerovnoměrný vývoj celé osobnosti**. Může být znatelný rozdíl i několika let. Narušeno je zrakové i sluchové vnímání. Ve zrakovém vnímání se může projevovat pomalé zrání zrakové analýzy a syntézy, diferenciacie figury a pozadí, odlišování tvarů a barev a určení polohy předmětů v prostoru (Škodová, Jedlička, 2003). Často jsou deficity projevovány i v oblasti pravolevé orientace v důsledku nerovnoměrného zrání nervové soustavy (Mikulajová a Rafajdusová, 1993). Potíže se projevují například v kresbě, která u těžkých poruch napomůže v určení diagnózy. Dítěti se také špatně rozlišují jednotlivé prvky řeči jako jsou jednotlivé hlásky, zvukově podobné hlásky nebo tvorba sledů hlásek i slabik. Dále si špatně pamatuje a napodobuje melodie a rytmus. Porucha je viditelná ve zpracování akustického signálu, kdy dítě špatně zpracuje otázky, instrukce nebo jsou možné i

prodlevy či zpoždění ve sdělení. Zhoršením úrovně paměťových funkcí může dojít ke zhoršení rozumových schopností. Může to být způsobeno organickým poškozením cévní nervové soustavy. Dítě se špatně orientuje v prostoru, ve vlastním tělesném schématu, časových vztazích nebo vztazích mezi rodinnými příslušníky. Motorické funkce, kam zařadíme jemnou i hrubou motoriku, koordinaci či motoriku mluvidel jsou skoro vždy nedílnou součástí. V neposlední řadě se také setkáváme s nevyhraněnou či zkříženou lateralitou nebo kdy dítě preferuje levostrannost ruky a oka (Škodová, Jedlička, 2003; Mikulajová, Rafajdusová, 1993).

Diagnostika

Diagnostika u specificky narušeného vývoje řeči je dlouhodobý proces, ve kterém spolupracuje tým odborníků, který se skládá z logopeda, neurologa, foniatra, psychologa, pediatra a speciálního pedagoga. Výsledkem se stanoví diagnóza, na jejímž podkladě se dítěti zpracuje individuální terapeutický plán. Důležitá součást procesu je diferenciální diagnostika, která slouží k odlišení jiných poruch projevujících se narušením komunikačních schopností. Mezi tyto poruchy patří těžká dyslálie, sluchová vada, opožděný vývoj řeči, mentální retardace, PAS nebo mutismus (Škodová, Jedlička, 2003).

Foniatrická diagnostika

Součástí foniatrické diagnostiky je podrobné vyšetření percepční a expresní složky řeči, kde napomáhá posouzení fonemického sluchu. Foniatr s příslušnou kvalifikací má přehled nad diagnostickými postupy. Spolupracuje s dalšími obory, které se podílejí na vyšetření vývoje osobnosti. V první řadě je důležitá diferenciální diagnostika prostého opožděného vývoje a dysfázie, zkouška jemné motoriky a slovní zásoby. Vyšetření fonemického sluchu je prováděno za pomoci audiometrických testů, percepčního testu nebo doplňujícím vyšetřením BERA a OAE (otoakustickými emisemi). Pro vyloučení organického poškození mozku napomáhá i EEG, které může zaznamenat příznaky, které jsou blízké epilepsii (Dlouhá, 2001; Lejska, 2002).

Neurologická diagnostika

Výsledky neurologického vyšetření odpovídají difuznímu postižení cévní nervové soustavy. Nález může být negativní, stejně jako výsledky CT. Řeč nemusí být poškozena na základě neurologického vyšetření. (Klenková, 2006). Deficity v řečové oblasti mohou být také spojené s kognitivními deficity. Díky neuropsychologickému vyšetření se mohou zachytit poruchy kognitivních funkcí a určit míra postižení (Dlouhá, 2001).

Logopedická a speciálněpedagogická diagnostika

Logopedická a SP diagnostika se podílí na celkovém zjištění míry opožděného vývoje dítěte. Kvalifikovaný klinický logoped se zabývá několika oblastmi, ve kterých se nejvíce objevují nedostatky. První z oblastí je orientace v prostoru, kde bývají narušeny prostorové vztahy společně s pravo – levou orientací. Nejvíce jsou zřetelné problémy v chápání časových vztahů. Lateralita se standardně vyšetřuje *Testem laterality* (Žlab, Matějček, 1972). Pro určení diagnózy je důležité vyšetřit motorický projev dítěte, ať už z pohledu aktivity, pasivity nebo koordinace horních a dolních končetin. Pro vyšetření se používá *test Ozeretzkého* (1978), který obsahuje úkoly na koordinaci horních a dolních končetin a pravo – levou orientaci, rozdělených dle věku a pohlaví. Do celkového vyšetření motoriky je také zahrnuta motorika mluvidel, kde se zaměřujeme především na jejich koordinaci. Setkáme se s nepřesným pohybem jazyka, rtů a tváří. Pro dítě je proto těžké napodobit určitý pohyb, protože není cílený, chybí mu plynulost a díky oslabenému mimickému svalstvu nepodpoří správnou výslovnost jednotlivých hlásek. K zjištění úrovně motoriky mluvidel se v praxi využívá Test aktivní mimické psychomotoriky nebo také Kwintův test. Pomáhá nám určit opožděný motorický vývoj. Důležité je, aby dítě rozumělo pokynům, které budou udělovány od nejjednoduššího po náročné. Test je vytvořen pro děti ve věku od čtyř do šestnácti let, kde se zjišťuje jejich výraznost, přesnost nebo mimovolné pohyby (Škodová, Jedlička, 2003).

Sluchové vnímání

Dítě s diagnózou vývojová dysfázie má poruchy se sluchovým vnímáním, zpracováním, uchováním a následným vybavením slov. Pro sluchovou diferenciaci se používají standardizované testy jako je např. *Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí* (Škodová, 1995), kdy dítě rozlišuje zvukově podobné hlásky a slova, která mají odlišný význam. Používá se také ke zjištění úrovně zralosti sluchového vnímání před úpravou správné artikulace. Další sluchová vyšetření, která se dají využít dětí mladšího školního věku jsou „*Zkouška sluchové diferenciaci*“ (Wepman, Matějček, 1987), kde se posuzuje shodnost znění vymyšlené slabiky a „*Zkouška sluchové analýzy a syntézy*“ (Matějček, 1987), kdy má dítě za úkol rozložit postupně zvyšující se obtížná slova na hlásky a naopak.

Zrakové vnímání

Zjišťování zrakového vnímání je součástí mnoha vyšetření, jako je např. kresba nebo neverbální test inteligence. Určité testy vede klinický psycholog a následně je předá klinickému logopedovi. Jeden z využívaných testů je *Vývojový test zrakového vnímání* (Frostigová, 1972). Využívá se pro děti od 4 do 8 let pro zjištění úrovně vizuálního vnímání a

senzomotorické koordinace. Součástí je pět subtestů, které se skládají z vizuomotorické koordinace, diferenciacie figury a pozadí, konstantnosti tvaru, polohy v prostoru a prostorových vztahů (Škodová, 2003). Dysfatické děti mají v těchto cvičeních potíže, které mají za následek problém s osvojováním si dalších dovedností. Potíže se projevují ve vizuomotorice. Dále v diferenciaci figury a pozadí, která je důležitá pro pozdější čtení a psaní. Procvičování této oblasti je tedy klíčové pro pozdější vzdělávání. Postupuje se od nejjednodušších cvičení po složitě. Dítě s diagnózou vývojová dysfázie má také potíže s tvary a barvami, ať už s jejich rozeznáním či pojmenováním. S nácvikem se pojí i zraková paměť, která vyžaduje dostatek času. V neposlední řadě se může špatně orientovat v prostoru, směrech, rytmu, ale i pohybových hrách (Škodová, 2003).

Paměť, koncentrace, pozornost

Potíže jsou viditelné i v oblasti krátkodobé paměti, která souvisí se špatným zapamatováním si instrukcí, opakováním složitějších, delších slov, větného slovosledu nebo rytmických řad. Cílem vyšetření této oblasti je, aby si dítě zapamatovalo, vybavilo či reprodukovalo pojem, větu, básničku nebo příběh, který si poslechnul. Paměť může být postižena z důvodu organického poškození CNS. Důsledky mohou dosahovat k oblasti rozumových schopností. S pamětí úzce souvisí pozornost, jejíž porucha je pro tuto diagnózu typická. Dysfatick je málo odolný vůči okolním vlivům, které ho ruší z jeho činnosti, hůře se adaptují na nové podněty a jsou málo vytrvalí v jejich zápalu (Škodová, 2003).

Psychologická diagnostika

Vývoj je u dítěte s vývojovou dysfázií nerovnoměrný. Porucha intelektu není součástí této diagnózy, proto jde o přidruženou poruchu. I s těžkou vývojovou dysfázií může mít dítě vysoký intelekt. Jeho pokles může být způsoben nevhodně zahájenou terapií, kdy dítě nemělo dostatečné množství informací k jeho rozvoji. V rámci psychologické diagnostiky se využívá také vyšetření kresby a obkreslování. Odráží se v ní nejen úroveň jemné motoriky, senzomotorické koordinace, schopnost vizuální percepce, ale také emoční prožívání. Využití může být *Test kresby lidské postavy* (Šturma, Vágnerová, 1982), *Test obkreslování* (Matějček, Vágnerová, Strnad, 1972). U kresby lidské postavy chybí důležité části těla ať už celého těla (prsty, krk), detailů v obličejí (uši, nos, vlasy, ...) nebo oblečení. Při obkreslování se zjišťuje úroveň jemné motoriky a zrakového vnímání. Jak vysoký, tak nízký intelekt zde nemá žádnou váhu. Dysfatick má v tomto vyšetření téměř vždy špatné výsledky. Není nijak zdlouhavé, protože dítě je omezeno na znalost základních geometrických tvarů (Škodová, 2003).

V této kapitole byla shrnuta podstata jednotlivých diagnostických postupů v jednotlivých oblastech, které spolu navzájem souvisí. Na základě výsledků jednotlivých testů, tým odborníků vytvoří výslednou diagnózu, která napomůže k uspořádání poznatků, schopností a dovedností dítěte v oblasti řeči, grafomotoriky, paměti, pozornosti, orientaci v prostoru, motoriky, sluchovým a zrakovým vnímání.

Terapie vývojové dysfázie

Při terapii dětí s vývojovou dysfázií se podílí celý tým odborníků, kteří spolu navzájem spolupracují. Zařadili bychom sem klinického logopeda, foniatra, neurologa, pediatra, klinického psychologa a další. V neposlední řadě je také důležitá rodina, která s odborníky spolupracuje na vytvoření terapeutického plánu. Délka terapie závisí na velikosti postižení komunikačních schopností a vývojových deficitů celé osobnosti. Díky nerovnoměrnému vývoji dítěte je důležité se zaměřit na celý vývoj osobnosti. Tedy i na zrakové a sluchové vnímání, myšlení, paměť a pozornost, motoriku, schopnost orientace, grafomotoriku a řeč (Neubauer, 2018).

Zrakové vnímání je důležité pro pozdější čtení a psaní. Nejprve se u dětí vyvíjí rozlišování detailu směrem nahoru – dolů a později vpravo – vlevo. Zároveň to zahrnuje koordinaci mezi okem a rukou. Test, který se zaměřuje na vnímání barev, tvarů, ale i koordinací ruky je „*Vývojový test zrakového vnímání*“ od Frostigové (1973).

Děti s vývojovou dysfázií špatně zpracovávají akustický signál. Díky této příčině špatně rozeznávají slova, která v celkovém kontextu tvoří obsah sdělení. Zlepšení sluchového vnímání je součástí rehabilitace, která napomáhá zlepšení fonemického sluchu nebo kontroly nad řečovou produkcí. Terapii vede klinický logoped, který si skládá cvičení dle svého uvážení, kreativity a schopností. Využívá testy uvedeny v kapitole Diagnostika.

Rozvoj paměti a pozornosti prolíná všemi oblastmi terapie a je přizpůsoben individuálním potřebám a schopnostem dítěte. Cokoli je s dítětem opakováno od jednoduchého po složité, procvičování různých postupů a činností je pro dítě důležité pro jeho další rozvoj. Souvisí s tím také rozvoj myšlení, které je díky nerovnoměrnému vývoji pro dítě s vývojovou dysfázií typické (Škodová, 2003). Díky nedostatečné stimulaci jednotlivých složek vnímání, může dojít k nepoměru verbální a neverbální složky řeči, která je podmínkou pro vývoj a následné vzdělávání (Lechta, 1995).

U dítěte s vývojovou dysfázií jsou výrazné motorické nedostatky, kdy je u dítěte vidět motorický neklid, špatná koordinace jednotlivých pohybů, a to jak v jemné, tak i v hrubé motorice. Nešikovnost nebo neobratnost je typická pro předškolní věk při výskoku, přeskoku snožmo, chůzi po schodech, lezení na žebřinách či skoku na jedné noze. Pro rozvíjení v této oblasti využíváme stavebnice, které disponují různými tvary nebo velikostmi. Při rozvoji jemné motoriky napomáhají i různorodé materiály, ze kterých jsou stavebnice vyrobené. Komplexní práci rukou cvičíme s dítětem cílené pohyby, se stálým opakováním pracovních postupů. Pro organizaci pohybů dítěte s vývojovou dysfázií jsou v terapii využívané rytmické a pohybové hry, díky kterým je jejich pohyb koordinovanější. K motorice řadíme i samotnou motoriku mluvidel, kde nestačí jen úprava výslovnosti, ale je nutné rozvíjet motoriku mluvidel komplexně. Terapeut by měl vždy vybrat dítěti určité cvičení, které dítě zvládá a je v něm úspěšné. Pro další cvičení je důležité, aby to pro dítě bylo příjemné. Jednou s takovýchto věcí je cvičení za pomoci jídla, s brčkem, foukání do horké polévky. Může procvičovat i několikrát denně bez negativních pocitů z neúspěchu, a i tak upevňuje správné stereotypy (Škodová, 2003).

V rozvoji grafomotoriky je důležitá kresba, která je součástí rehabilitace. Díky ní se zlepšují i komunikační dovednosti. Kresbu děti vnímají jako příjemnou, proto je to mnohdy jediný způsob, jak s dítětem navázat kontakt. Kresba neposkytuje jen informace o stupni, na kterém se dítě v grafomotorice nachází, nýbrž o vývojové úrovni celé osobnosti a citovém ladění (Vágnerová, 1997).

Logopedická terapie probíhá buď skupinově nebo individuálně. Individuální péče u těchto dětí převyšuje z důvodu špatné koncentrace pozornosti. Dítě má větší klid na práci a může se lépe soustředit. Důležitou roli také hraje osobnost logopeda, jeho osobní i odborné kvality a celková připravenost na terapii. Nedílnou součástí je spolupráce s rodičem. Pro dítě se vytvoří individuální terapeutický plán, který je podpořen vhodným, podnětným rodinným prostředím. Nejdůležitější je, aby dítě rozumělo mluvenému slovu. Pracuje se s rozuměním řeči, motorikou mluvidel a postupně se k tomu přidávají nové prvky řeči. Oporou je také zraková a sluchová percepce. Pro rozvoj se do rodinného prostředí propůjčují i pomůcky, k domácímu procvičování. Plnohodnotnou terapii doplňuje technická podpora, jako jsou počítače, telefony, iPady a další. Logoped pro kompletní terapeutický plán spolupracuje i s ostatními odborníky – psycholog, neurolog, pediatr. Následně napomáhají rodiči s výběrem školského zařízení, SPC nebo integrací do běžné základní školy (Škodová, Jedlička, 2003).

V této kapitole jsme se věnovali vývojové dysfázii neboli specificky narušenému vývoji řeči. Vyčleněna byla etiologie a rizikové faktory, které ji mohou ovlivnit. K opožděnému vývoji řeči se také přidružuje nerovnoměrný vývoj celé osobnosti v mnoha oblastech, paměťových funkcích, motorice či koncentraci pozornosti. V neposlední řadě je uvedena diagnostika a terapie, na kterých se podílí celý tým odborníků, kteří společně spolupracují a sestavují, jak vhodně postupovat. Byla zde popsána podstata diagnózy, která je typická pro děti, se kterými bylo spolupracováno v rámci praktické části bakalářské práce. Společně s touto diagnózou se mimo jiné také pojí deficit ve zrakovém vnímání, čímž se zabývá následující kapitola.

3 Zrakové vnímání

Tato kapitola se zabývá **zrakovým vnímáním** u dětí předškolního věku, jeho vývojem a jednotlivými oblastmi. Úzce souvisí právě s diagnózou vývojová dysfázie, které jsme se věnovali ve druhé kapitole této práce. Děti s touto diagnózou mají oslabené zrakové vnímání v oblasti vizuomotoriky, diferenciací figury a pozadí, zrakové paměti, orientace v prostoru, či barvách. To jim následně znemožňuje vývoj v pozdějším vzdělávání například ve čtení a psaní (Škodová, 2003). Toto téma úzce souvisí s praktickou částí, která se věnuje zrakovému vnímání u dětí s vývojovou dysfázií, kde jsou pozorovány jednotlivé oblasti zrakového vnímání u těchto dětí.

Zrakem přijímáme nejvíce informací z okolí a vyvíjí se již od narození. První zaměření pohledu bývá pohled dítěte na matku a postupně přechází na blízké předměty, vlastní ruce a bezprostřední okolí. Společně s motorikou dostává povědomí o prostorovém vnímání a zpřesňuje se tím koordinace oka a ruky (Bednářová, Šmardová, 2015).

3.1 Vývoj zrakového vnímání

Zrak se vyvíjí již od narození, kdy se oko musí přizpůsobit zrakovým vjemům nového prostředí (Johnson, 2011) **Novorozenec** vnímá světlo a tmu a je schopno vnímat předměty do vzdálenosti 30 cm. Kolem druhého týdne je dítě schopno fixovat nehybný předmět a vnímat lidský obličej (Zobanová, 2007).

V druhém týdnu **kojenec** vnímá předmět, který není v pohybu. Optimální vzdálenost, na zrakové vnímání je 20–30 centimetrů, kdy sleduje obličej a kontrastně výrazný, barevný předmět. Od pátého týdne fixuje objekt, ale každé oko používá zvlášť. Může se stát, že dítě bude šilhat. Přímý pohled do očí nemá hlubší smysl. Od druhého měsíce dítě využívá již obě oči současně a sleduje pohybující se předmět. Tři měsíce jsou typické pro lepší zrakovou

ostroost, kde dítě neomezuje středová čára. Předměty a jeho vlastní tělo jsou pro kojence něco, co si může samo osahat. Ve čtyřech měsících zaostřuje na různé vzdálenosti, v šestém spojí obraz do jednoho vjemu a v sedmém měsíci diferencuje předměty dle jejich tvaru a barvy (Vágnerová, 2012; Zobanová, 2007).

Za **batole** se bere dítě od dvou do tří let života. Dítě ve dvou letech pozná známého člověka nebo předmět, ale nedokáže ho poznat, rozlišit při zrcadlovém otočení. Dále rozlišují tvary a poznává vlastní obraz v zrcadle. Předměty diferencuje na základě jeho tvaru, barvy či vyobrazených symbolů (Pokorná, 2011).

Předškolní věk (4. až 6. rok života) je pro dítě obdobím globálního vnímání. Vnímání je celkový vjem, kdy si dítě předškolního věku neuvědomuje vztahy mezi částmi. Pozornost je vázaná především na nápadné vlastnosti jako jsou atypické tvary, nápadité barvy, něco, co dítě zaujme. Dále se rozvíjí zraková diferenciací a schopnost analýzy a syntézy pomocí jednoduchých skládaček, puzzlí nebo třídění na základě barvy, velikosti atd. Mezi pátým a šestým rokem rozlišuje předměty dle horizontální inverze tvar a později diferencuje předměty, které jsou překlopené dle vertikální osy (Vágnerová, 2012). Díky zlepšení v prostorové orientaci mají lepší představivost, která bude důležitá při předmatematických dovednostech a počítání (Jucovičová, Žáčková, 2014). Většina předškolních dětí dosahuje dostačující úroveň pro následné čtení a psaní. Charakteristické je globální vnímání, které není zaměřené na porovnávání jednotlivých detailů (Zelinková, 2003). V období školního věku se zrakové vnímání dostává k posledním zásadním změnám. Dítě vnímá, že je celek sestaven z částí a chápe i vzájemné vztahy mezi nimi. Nevnímá na základě aktuální situace, kdy změna vnějšího znaku určitého objektu nemění jeho podstatu.

3.2 Oblasti zrakového vnímání

Rozdělení jednotlivých oblastí slouží pro lepší přehled úrovně, na které se dítě v dané oblasti nachází. Ty, co jsou rozvinuty dobře, můžou být zdroj pro získání a zpracování informací. Na druhé straně oslabené oblasti se budou záměrně rozvíjet. Jednotlivě se však prolínají, tudíž se oslabená funkce dostane i mezi ty ostatní. Všechny oblasti zrakového vnímání musíme posilovat před nástupem do 1. třídy základní školy.

Vnímání barev

Z počátku vedeme dítě k poznání barvy a zároveň propojujeme zrakový vjem s pojmenováním charakteristického předmětu (zelená jako tráva). Dále postupujeme k rozlišování dvou a více základních barev. Až poté zapojíme i jejich odstíny, které pojmenuje (Bednářová, Šmardová, 2015).

Figura a pozadí

Tuto schopnost začíná dítě nabývat při pozorování předmětů. Učí se zaměřovat na objekt a odlišit ho od ostatních předmětů či pozadí. Do možností, jak rozvíjet tuto oblast, zařadíme vyhledávání předmětů či písmen na pozadí, určení dvou písmen nebo obrázků navzájem se překrývajících nebo v bezprostřední (Bednářová, Šmardová, 2015).

Zraková diferenciacce

Zraková diferenciacce úzce souvisí s konstantností vnímání, kdy po druhém roce pozná předmět nezávislý na barvě, velikosti, umístění. Má tedy schopnost třídit a poznat část, celek či polohu předmětu. Jednotlivé objekty se mohou lišit jen ve velikosti, detailu, horizontální nebo vertikální rovině a zrcadlovém přetočení. Tuto oblast můžeme rozvíjet pomocí hledání rozdílů, hledání stejných obrázků, shodných dvojic mezi ostatními, lišícího se obrázku mezi stejnými nebo vyhledáním daného písmena z řady (Bednářová, Šmardová, 2015).

Zraková analýza a syntéza

Schopnost zrakové analýzy a syntézy se rozvíjí v předškolním věku, kdy se dítě spíše zaměřuje na celek než na detail. Postupně se toto mění ve vnímání jednotlivých částí. Možnosti, jak rozvíjet tuto oblast je skládání nebo stříhání obrázků, skládání dřevěných kostek s obrázky či dokreslování obrázků nebo písmen (Bednářová, Šmardová, 2015).

Oční pohyby

Od útlého věku je třeba dítěti ukotvovat žádoucí směr zleva doprava a odshora dolů. Tento pohyb očí nemusí být pro každé dítě samozřejmostí. Nesprávné oční pohyby by mohly být zdrojem problému počínajícím čtení či psaní. Trénovat můžeme pomocí jmenování předmětů zleva doprava, čtením prvních písmen či slabik ve slově, kladením předmětů podle diktování nebo čtením ve dvojici společně s dospělým s usměrňováním očních pohybů pomocí záložky či ukazováním (Bednářová, Šmardová, 2015).

Zraková paměť

Společně s vnímáním zrakových podnětů od narození souvisí zraková paměť. Ta je důležitá pro následné myšlení dítěte. Nejprve začínáme s reálnými předměty a dítě má poznat, které chybí. Toto můžeme později opakovat s obrázky. Jednotlivé činnosti se postupně ztěžují

dle věku daného dítěte. Pro školní dítě to bude hrát důležitou roli v zapamatování si a vybavování písmeny nebo číslic. Tuto oblast zrakového vnímání můžeme s dítětem trénovat pomocí Kimovy hry, kdy můžeme vyžadovat i určení vzájemné polohy, pexesa nebo kreslení sledovaných předmětů nebo písmen (Bednářová, Šmardová, 2015).

3.3 Oslabení zrakového vnímání

Oslabené, zkreslené nebo neúplné vnímání u dětí předškolního věku může ovlivnit přijímání informací z okolí. Ovlivnit to může představy, které mají tyto děti konkrétní z vlastního poznávání, myšlení nebo abstraktní vnímání. To se později může promítnout ve školním věku při psaní, čtení a počítání (Bednářová, 2015).

Dle Felcmanové (2013) mají oslabené zrakové vnímání děti, které mají diagnostikovaný ADHD syndrom. Obtíže v oblasti zrakového vnímání spolu navzájem souvisí a ovlivňují se.

V oblasti figury a pozadí dítě špatně rozpozná prvky, které splynou s pozadím. Při zrakovém rozlišení zamění obrázku, znaky, které se liší detailem, či pravolevým postavením. Nesprávná analýza a syntéza je typická záměnou symbolů a doplňováním částí obrázku. Oslabení v oblasti zrakové paměti se projevuje špatným zapamatováním a vybavením předmětů či obrázků. Nestálost očních pohybů v pozornosti na řádku, kdy může přeskakovat z řádku na řádek či jednotlivých objektů v řádku.

Nesprávné zrakového vnímání se může projevovat opožděním v určitých oblastech, nepřesnými představami o svém okolí, nechutí dělat činnost, ve které z důvodu špatného zrakového vnímání nevyniká, nebo mu trvá delší čas oproti ostatním. Dále myšlení, které vnímání velmi ovlivňuje. Zrakové vnímání je ovlivněno pozorností, zpracováním informací, paměti a výkonnými funkcemi daného jedince. Právě poruchy pozornosti mohou ovlivnit vizuální informace, ať už v jejich přijímání, zpracování či zapamatování. Změny ve zpracování mohou mít dopad na rychlost a efektivnost jednání a interpretace. Zraková paměť je velmi důležitá pro identifikaci tvaru, velikosti, textury, tváře či barvy. Nepřesnost v těchto oblastech může dojít k nepřesnému uložení zrakové informace, která je následně nepřesná (SABIN E-Learning Resource, 2017).

Zrakové vnímání se rozvíjí již od narození a následně je důležité při nácvičku čtení a psaní. Při cvičení se zapojuje mnoho smyslů a funkcí, které rozvíjí opožděné zrakové vnímání, které se daným cvičením podporuje. Důležitá je také mluvená řeč, motorika, paměť, myšlení či minulá zkušenost, dovednost, schopnost. Zrakové vnímání se rozvíjí ve všech oblastech (barvy, tvary, zraková diferenciacce, figura a pozadí, analýza a syntéza, zraková paměť a pohyb očí na řádku). Oslabení jednotlivých oblastí mají za následek zhoršené, zkraslené představy okolního světa, myšlení či abstraktní vnímání. Deficit se může projevit v učení se čtení, psaní a počítání. Následující kapitola se zabývá analýzou zrakového vnímání u dětí s vývojovou dysfází. Společně s předškolními dětmi jsme pracovali s materiály od Bednářové, zaměřenými na zrakové vnímání v každé jednotlivé oblasti (Bednářová, Šmardová, 2015).

Teoretická část byla věnována charakteristice předškolního dítěte, kde jsme se dozvěděli základní schopnosti a dovednosti dítěte, jako jsou řeč, hra a kresba. Dále kognitivní vývoj, kam řadíme vnímání, paměť, myšlení či pozornost a v neposlední řadě emočnímu vývoji a socializaci dítěte. Následující kapitola byla zaměřena na vývojovou dysfázii, kde byla na základě etiologie, symptomatologie, diagnostiky a následné terapie popsána podstata této diagnózy. Poslední kapitola se zaměřila na zrakové vnímání, jednotlivé oblasti a oslabení zrakového vnímání. Právě zrakovému vnímání je věnována výzkumná část této práce. Výzkumným vzorkem jsou vybrané děti předškolního věku s diagnózou vývojová dysfázie, u kterých bude zjišťována úroveň jednotlivých oblastí zrakového vnímání.

Praktická část

4 Zjištění úrovně zrakového vnímání dětí s vývojovou dysfázií

4.1 Cíl šetření a metodika

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jakou úroveň zrakového vnímání mají vybrané děti s diagnózou vývojová dysfázie.

HVO: Jakou úroveň zrakového vnímání mají vybrané děti s diagnózou vývojová dysfázie?

Dílčí cíle výzkumu:

DC1: Zjištění vnímání barev;

Výzkumná otázka: Jakou úroveň vnímání barev dosahují děti s vývojovou dysfázií?

- Dokáže dítě (3 roky) přiřadit základní barvu?
- Ukáže dítě (3,5 roku) na pokyn požadovanou barvu?
- Pojmenuje (4 roky) dítě základní barvy?
- Přiřadí dítě (5 let) odstíny barev?
- Pojmenuje dítě (6 let) odstíny barev?

DC2: Zjištění vnímání figury a pozadí;

Výzkumná otázka: Jakou úroveň vnímání figury a pozadí dosahují děti s vývojovou dysfázií?

- Vyhledá dítě (3 roky) známý předmět na obrázku?
- Vyhledá dítě (3,5 roku) objekt na obrázku podle předlohy?
- Vyhledá dítě (4-5 let) známý objekt na pozadí?
- Odliší dítě (4-5 let) dva překrývající se obrázky?
- Dokáže dítě (5,5 roku) sledovat linie mezi ostatními liniemi?
- Vyhledá dítě (6 let) tvar na pozadí?

DC3: Zjištění zrakové diferenciacce;

Výzkumná otázka: Jakou úroveň zrakové diferenciacce dosahují děti s vývojovou dysfází?

- Odliší dítě (3,5 roku) výrazněji jiný obrázek v řadě?
- Odliší dítě (3,5 roku) obrázek v jiné velikosti?
- Odliší dítě (4,5 roku) jiný obrázek v řadě?
- Odliší dítě (4,5-5 let) obrázek v řadě lišící se horizontální polohou?
- Odliší dítě (5 let) obrázek v řadě lišící se detailem?
- Odliší dítě (5 let) shodné a neshodné dvojice lišící se detailem?
- Odliší dítě (5,5-6 let) obrázek lišící se vertikální polohou?
- Vyhledá dítě (5,5-6 let) dva shodné obrázky v řadě?
- Odliší dítě (5,5-6 let) shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou?

DC4: Zjištění zrakové analýzy a syntézy;

Výzkumná otázka: Jakou úroveň zrakové analýzy a syntézy dosahují děti s vývojovou dysfází?

- Poskládá dítě (3-3,5 roku) obrázek ze dvou částí?
- Poskládá dítě (3,5-4 roky) obrázek ze čtyř částí?
- Poskládá dítě (4 roky) obrázek z několika částí?
- Složí dítě (5 let) tvar z několika částí na předlohu?
- Složí dítě (5,5 roku) tvar z několika částí podle předlohy?
- Doplní dítě (5,5-6 let) chybějící částí v obrázku?

DC5: Zjištění zrakové paměti;

Výzkumná otázka: Jakou úroveň zrakové paměti dosahují děti s vývojovou dysfází?

- Zapamatuje si dítě (4 roky) 3 předměty a pozná, které chybí?
- Zapamatuje si dítě (4,5 roku) tři obrázky a pozná, který chybí?
- Zapamatuje si dítě (5 let) z šesti obrázků, tři?
- Pozná dítě (5-6 let) viděné obrázky?
- Umístí dítě (6 let) obrázky na místo?

DC6: Zjištění zrakových pohybů

Výzkumná otázka: Jakou úroveň zrakových pohybů dosahují děti s vývojovou dysfázií?

- Jmenuje dítě (5 let) objekty zleva doprava?
- Vyhledá dítě (5,5-6 let) daný objekt ve skupině zleva doprava?

Metodika výzkumného šetření

Praktická část má **kvalitativní charakter**. Metody, kterých bude využito, jsou:

- Zúčastněné pozorování;
- Zjišťování výsledků činnosti;
- Zpracování výsledků;
- Analýza dokumentů.

Získání potřebných informací, jejich analýza a následné zpracování bylo uskutečněno v logopedické třídě v MŠ Klubíčko. V listopadu 2021 proběhlo **zúčastněné pozorování** v jmenované školce, kde jsem se seznámila s dětmi s diagnózou vývojová dysfázie. Měla jsem možnost s nimi pracovat a pozorovat jejich schopnosti, dovednosti a chování, v jednotlivých aktivitách v MŠ. Nejprve v průběhu ranních her, cvičení, řízené činnosti a poté také v hygienických a sebeobslužných činnostech. Cílem bylo seznámit se s dětmi s vývojovou dysfázií a zhodnotit, jak pracují při aktivitách v MŠ a následně tyto poznatky využít při výzkumném šetření. V únoru 2022 jsem pracovala s těmito dětmi na základně předem připravených aktivit **zjišťujících** jejich zrakové vnímání dle „Diagnostika dítěte v předškolním věku“ od Bednářové. Dětem byly podány materiály na základně jejich fyziologického věku a vyhodnocovány, zda aktivitu zvládají samostatně, s dopomocí, nebo nezvládají. Zpracované výsledky doplnila **analýza dokumentů** jednotlivých dětí s danou diagnózou. Bylo využito dokumentů jednotlivých dětí z MŠ, SPC Svítání a lékařských zpráv.

Pro sledování úrovně zrakového vnímání u dětí s vývojovou dysfázií byly využity pracovní listy z publikace Diagnostika dítěte předškolního věku; Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let od Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové. Tento materiál byl zvolen z důvodu požadované hodnotící škály s přílohami rozdělenými dle věku předškolního dítěte.

4.2 Charakteristika místa šetření a výzkumného vzorku

Mateřská škola Klubíčko se nachází v městě Pardubice – Polabiny a její provoz byl zahájen v roce 1976. Původní třída jeslí byla nahrazena třídou pro děti s vadami řeči. V dnešní době zde najdeme tři klasické třídy, dvě heterogenní Montessori třídy a jednu logopedickou třídu. Mateřskou školu navštěvuje 145 dětí ve věku od tří do šesti až sedmi let.

Logopedická třída

Do logopedické třídy jsou zařazené děti se závažnějšími vadami řeči a poruchami komunikace na základě doporučení odborníků. Dle §16, odst. 9, zákon č. 561/2004 Sb., školského zákona jde o skupinovou integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Skupině maximálně čtrnácti dětí se věnují dvě speciální pedagožky (logopedky), které mají kvalifikaci, aby mohli pracovat v této třídě a asistentka pedagoga, která vypomáhá při individuální i skupinové činnosti. S dětmi se pracuje dle individuálních vzdělávacích plánů (IVP), které zajišťují odbornou péči v rozvoji řeči, hrubé i jemné motoriky nebo smyslového vnímání. Logopedická třída spolupracuje s Pedagogicko psychologickou poradnou (PPP) Pardubice, Speciálně pedagogickým centrem Svítání v Pardubicích, Speciálně pedagogickým centrem pro děti s vadami sluchu a řeči v Hradci Králové a klinickými logopedy v Pardubicích. Při výrazné progresi dítěte lze po domluvě s rodiči přistoupit k integraci dítěte do běžné třídy MŠ.

Logopedická poradna

Logopedická poradna je určena dětem, které navštěvují MŠ Klubíčko, ale i pro děti z jiných mateřských škol. Poradna poskytuje logopedickou diagnostiku, komplexní logopedickou intervenci, konzultaci k řečovým vadám a problémům s tím spojeným, zprostředkování kontaktů na další odborníky (SPC, PPP, střediska výchovné péče, klinické pedagogy, psychology, ...), metodika logopedické práce v MŠ a ZŠ a v poslední řadě také vzdělávání pedagogů a rodičů v oblasti logopedie.

Sběr dat probíhal v logopedické třídě, kde jsem dostala k dispozici na nahlédnutí portfolia jednotlivých dětí s lékařskými zprávami, zprávami z SPC a dokumenty přímo z MŠ. Děti jsem pozorovala při ranních hrách, cvičení, ranním kruhu a řízené činnosti. Proběhlo dříve než samotné výzkumné šetření, abych věděla, jak děti spolupracují, kde jsou jejich silné a slabé stránky, jak s nimi pracuje paní učitelka a zjistila více informací, než se výzkumné šetření uskuteční. To probíhalo již mimo logopedickou třídu v samostatně oddělené místnosti logopedické poradny, kde jsem s danými dětmi pracovala individuálně. Brala jsem si k sobě každé dítě zvlášť a pracovala s ním na jednotlivých předem připravených úkolech dle

Diagnostiky dítěte předškolního věku; Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let od Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové.

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek byl složen z pěti dětí, které mají diagnostikovanou vývojovou dysfázi a navštěvují logopedickou třídu v Mateřské škole – Klubičko v Pardubicích Polabinách. Z důvodů GDPR nemůžou být použita jména dětí. Sběr dat probíhal na základě dokumentace jednotlivých dětí z prostředí mateřské školy, lékařských zpráv a zpráv ze Speciálně pedagogického centra Svítání v Pardubicích. Rodiče dětí souhlasili s poskytnutím dokumentů MŠ, SPC Svítání, lékařských zpráv a zpracováním výsledků jednotlivých činností, které budou následně použity pouze pro účel výzkumné části bakalářské práce.

Ze zpráv bylo u dětí vypsáno jejich místo bydliště, z jaké rodiny pochází, jaké povolání dělají jeho rodiče, popřípadě jejich postižení či omezení. Dále jak probíhal porod, zda byl předčasný, císařským řezem, z důvodu omotaného pupečníku kolem krku, vyvolávaný nebo jestli nenastoupili nějaké nečekané obtíže. Z jednotlivých zpráv byl vyčten aktuální stav dítěte, jeho diagnóza či přidružené postižení nebo omezení. V jakých oblastech je u dítěte zřetelný deficit, popřípadě jak se projevuje. Následuje nástup do MŠ, jaké lékaře dítě navštěvuje, jestli se s dítětem pracuje pomocí IVP nebo bez a jaký stupeň podpůrných opatření mu předělilo speciálně pedagogické centrum.

Ve sběru dat byl problém v odlišnosti lékařských zpráv, zpráv z SPC nebo z mateřské školy, takže u jednotlivých dětí nemohly být podrobněji vypsány některé oblasti z důvodu chybění informací. U některých dětí byly popsány oblasti více a u některých vůbec, proto se informace u některých dětí liší.

Dítě č. 1 – chlapec (5 let a 4 měsíce)

Chlapec bydlí v Pardubicích a pochází z úplné rodiny. Otec (1985) pracuje jako zedník a matka (1987) v sociálních službách. Chlapec je jedináček a byla mu diagnostikována vývojová dysfázie. Navštěvuje dětského pediatra, psychiatra, logopeda a psychologa.

Psychomotorický vývoj je nerovnoměrný, má sníženou koncentraci pozornosti a u chlapce pozorujeme výrazný deficit v grafomotorice, sociální komunikaci a interakci. Řeč je expresní žargonová, ale má snahu komunikovat.

Do mateřské školy nastoupil v roce 2020 po předchozím psychologickém vyšetření a studii dat lékařské dokumentace dítěte z ambulance dětské a dorostové psychiatrie. Je vedený ve Speciálně pedagogickém centru Svítání v Pardubicích. SPC stanovilo 3. stupeň podpůrných opatření. Nyní navštěvuje logopedickou třídu bez IVP v běžné MŠ dle § 16 odst. 9 ŠZ.

Dítě č. 2 – chlapec (4 roky a 8 měsíců)

Chlapec bydlí v Pardubicích a žije v úplné rodinně. Matka (1989) pracuje ve zdravotnictví a otec (1988) ve stavební firmě. Má starší sestru, která již navštěvuje ZŠ v Pardubicích.

Psychomotorický vývoj je nerovnoměrný a deficit pozorujeme v koncentraci pozornosti, grafomotorice a kognitivních funkcích. Výrazně je oslabena řečová oblast, převážně expresivní složka. Rozumové schopnosti jsou v pásmu podprůměru. Deficit také vidíme v motorice, ať už hrubé či jemné.

Do MŠ nastoupil ve 3 letech. Na základě psychologického vyšetření a studia lékařské dokumentace byl chlapci stanoven 4. stupeň podpůrných opatření s IVP. Je veden ve Speciálně pedagogickém centru Svítání v Pardubicích.

Dítě č. 3 – chlapec (6 let a 6 měsíců)

Chlapec pochází z Pardubic. Žije v úplné rodině. Matka (1990) pracuje jako asistentka prodeje, otec (1987) je vyučený. Otec je také dyslektik a má problémy s krátkodobou pamětí.

Porod byl vyvolávaný, s nižší porodní váhou. Ve 3 měsících se s chlapcem cvičilo pomocí Vojtovy metody. Jsou viditelné problémy chování v důsledku nedůsledné výchovy. Dále jsou znatelné nerovnoměrně rozložené rozumové schopnosti a nerovnoměrný psychický vývoj. Díky diagnóze vývojová dysfázie je narušena expresivní a receptivní složka řeči.

Aktivní a pasivní slovní zásoba neodpovídá věku. Nedokáže vysvětlit, má narušené porozumění a řeč je nesrozumitelná. Nemluví ve větách a objevují se dysgramatismy (slovní i větné).

V MŠ navštěvuje logopedickou třídu dle §16 odst. 9 ŠZ. Dle Speciálně pedagogického centra Svítání v Pardubicích byl chlapci udělen 3. stupeň podpůrných opatření bez IVP. Kromě dětského pediatra navštěvuje také klinickou logopedii.

Dítě č. 4 – chlapec (7 let a 3 měsíce)

Chlapec žije v Pardubicích v neúplné rodině. Rodiče jsou rozvedeni. Chlapec žije s matkou, starším bratrem a babičkou. Otce navštěvuje 1x za 14 dní o víkendu v Praze. Do MŠ (logopedické třídy) v Pardubicích dochází od roku 2020.

Díky diagnóze vývojová dysfázie má chlapec nerovnoměrný psychomotorický vývoj a značné deficity v grafomotorice, koncentrace pozornosti, kognitivních dovedností a pracovní paměti. V řečové oblasti je postižena jak expresní, tak receptivní složka řeči. Dále má rozumové schopnosti výrazně nerovnoměrně rozloženy.

Chlapec navštěvuje logopedickou třídu v MŠ Pardubicích, dle §16 odst. 9 ŠZ. Speciálně pedagogické centrum chlapci udělilo 3. stupeň podpůrných opatření bez IVP a v poslední řadě doporučilo odklad školní docházky, se kterou zákonní zástupci souhlasili.

Dítě č. 5 – dívka (6 let a 5 měsíců)

Dívka žije v Pardubicích v úplné rodině. Matka (1985) pracuje jako účetní a otec (1985) ve stavební firmě. Matka v předškolním věku navštěvovala klinického logopeda z důvodu špatné výslovnosti hlásek R a Ř.

Dívka má diagnostikovanou vývojovou dysfázii, kdy je psychomotorický vývoj nerovnoměrný a rozumové schopnosti jsou pod průměrem. Deficity jsou viditelné v oblasti grafomotoriky, pozornosti či kognitivních dovedností.

Navštěvuje dětského pediatra a klinického logopeda z důvodu špatné expresivní i receptivní složky řeči. Je vedená ve Speciálně pedagogickém centru Svítání v Pardubicích, kde byl doporučen 3. stupeň podpůrných opatření bez IVP. Navštěvuje MŠ Klubíčko, logopedickou třídu dle §16 odst. 9 ŠZ.

4.4 Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření započalo samotným pozorováním a spoluprací s dětmi při ranních hrách, cvičení, řízené činnosti, hygienických a sebeobslužných činnostech. Byla pozorována hra dětí, spolupráce, komunikace, schopnosti, dovednosti, motorika a celkový harmonogram logopedické školky.

V rámci ranních her probíhala volná hra dětí. Chlapci si hráli s hračkami dopravních prostředků a k tomu stavěli silnice. Při této hře bylo pozorováno, jak se pohybují, jak si povídají s ostatními dětmi nebo jak žádají o jinou hračku. Děti byly velmi aktivní, netrpělivé, požadovali vše okamžitě. Hra se měnila dle okolního dění. Jiné děti hrály námětovou hru na obchod, kde se paní učitelka snažila v dětech vzbudit zájem o vzájemnou komunikaci, jak to chodí v obchodě. Děti měly za úkol pozdravit, požádat co by si rády koupily, zaplatit, poděkovat a odejít. Větší zájem o hru byl, když jsem do hry vstoupila já. Pozorovala jsem také pozornost jednotlivých dětí při cvičení, kde se děti nechaly mnou rozptylovat, koukaly na mne a nedávaly pozor. Při cvičení byla zařazena hra se zavázanýma očima, chození po

provaze, kde byl pozorován fyzický neklid, horší hrubá motorika. Řízená výtvarná činnost byla u stolečků, kde byl vidět výrazný deficit v představivosti, fyzický neklid, špatné držení tužky či oslabená jemná motorika.

Následně mi byla poskytnuta dokumentace MŠ o jednotlivých dětech společně s lékařskými zprávami a zprávy ze Speciálně pedagogického centra Svítání v Pardubicích, kterých bylo využito při charakteristice výzkumného vzorku.

Samotné výzkumné šetření probíhalo již s vybranými dětmi osobně v místnosti logopedické poradny. Pro děti byly připraveny úkoly s oporou pracovních listů dle Diagnostiky dítěte předškolního věku; Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let od Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové. Z každé oblasti zrakového vnímání v pořadí Barva, figura a pozadí, zraková diferenciacce, analýza a syntéza, zraková paměť a pohyby očí na řádku byl vybrán pracovní list dle věku dítěte. Pracovalo se u stolu, kdy nejprve dítěti bylo vysvětleno, co ho čeká, popřípadě názorně ukázáno, aby správně pochopil zadaný úkol. V úkolu zaměřeném na zrakovou paměť jsem se nejprve přesvědčila, zda dítě obrázky zná, aby výsledky nebyly zkreslené z neznalosti.

U každého úkolu bylo posuzováno, zda ho dítě zvládne samostatně, s dopomocí nebo ho nezvládne. Pokud úkol pro jeho věk nezvládl, dostal jiný, který náležel nižšímu věku, abychom se dozvěděli, na jaké úrovni se v dané oblasti nachází. Výsledky byly zapisovány do hodnotící škály ze zmíněné publikace, kde byly oblasti zrakového vnímání a úkoly rozepsány.

Níže je popsáno, jaké pracovní listy byly využity v oblastech zrakového vnímání, co obsahují a výsledky dětí v úkolech, které jim byly připraveny.

Barva

Pro zjištění úrovně této oblasti byl použit pracovní list (viz příloha 1), který byl využit pro ukázání dítěte požadované barvy, pojmenování základní barvy, přiřazení odstínů a pojmenování odstínů. Pro jednotlivé děti byly vybrána taková cvičení, aby bylo přiměřeno jeho věku. Pokud dítě nezvládlo úkol dle svého věku, byl mu vybrán úkol lehčí.

Dítě č. 1 – chlapec (5 let a 4 měsíce)

S chlapcem jsme si sedli ke stolu, kde již bylo připraveno cvičení zaměřené na barvy. Nejprve byl slovně namotivován k činnosti, ve které jsme začali od nejjednoduššího cvičení, abych zjistila, jak bude spolupracovat. Z předpřipraveného pracovního listu byly vyčleněny pouze základní barvy, ke kterým měl v místnosti najít stejně barevný předmět. S tímto neměl žádný problém. Následně jsem na střídačku říkala barvy kartiček, které ležely na stole a chlapec

požadované barevné kartičky ukazoval. Jmenování barev zvládal s dopomocí a s přirovnáním barev k různým předmětům, objektům, jevům (žlutá jako slunce, zelená jako tráva). Dopomoc také potřeboval v přiřazování odstínů k jednotlivým barvám. Jednotlivé úkoly jsme prolínali odpočinkovými chvilkami, kdy se chlapec mohl zvednout od stolu, protáhnout se nebo si pohrát s oblíbenou hračkou, z důvodu lepší koncentrace pozornosti, kde je znát výrazný deficit.

	Barva	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Přiřadí barvu (základní barvy)	3			x
2	Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5			x
3	Pojmenuje barvu (základní)	4		x	
4	Přiřadí odstíny barev	5		x	

Tabulka 1: Barvy – Dítě č. 1

Dítě č. 2 – chlapec (4 roky a 8 měsíců)

Chlapec byl nejprve seznámen s nadcházejícím úkolem. Na stole byly připravené kartičky se základními barvami. Jeho prvním úkolem bylo, najít v místnosti předmět, který má stejnou barvu, jako barevná kartička na stole. Tento úkol zvládl s dopomocí. Problém měl s barvou žlutou, oranžovou a červenou a poté také zaměnil barvu modrou a zelenou. Když jsme seděli u stolu, chlapec ukazoval na požadované základní barvy. Potřeboval k tomu potřebnou dopomoc. Díky špatné expresní řeči chlapec špatně jmenoval barvy a pletl barvy žlutou, oranžovou a červenou a zelenou s modrou.

	Barva	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Přiřadí barvu (základní barvy)	3		x	
2	Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5		x	
3	Pojmenuje barvu (základní)	4	x		
4	Přiřadí odstíny barev	5			
5	Pojmenuje odstíny barev	6			

Tabulka 2: Barvy – Dítě č. 2

Dítě č. 3 – chlapec (6 let a 6 měsíců)

Pro chlapce byl na stole již připravený úkol, který mu byl následně vysvětlen. Jelikož je chlapec starší, přešli jsme rovnou na úkol přiřazovat odstíny barev, na kterém byl vyzkoušen i ze základních barev a jejich pojmenování, které bez problému zvládnul. Pomoc potřeboval při přiřazování odstínů, kde byla využita motivace pro lepší koncentraci pozornosti a další spolupráci. Na svůj věk nezvládl jednotlivé odstíny pojmenovat.

	Barva	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Přiřadí barvu (základní barvy)	3			x
2	Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5			x
3	Pojmenuje barvu (základní)	4			x
4	Přiřadí odstíny barev	5		x	
5	Pojmenuje odstíny barev	6	x		

Tabulka 3: Barvy – Dítě č. 3

Dítě č. 4 – chlapec (7 let a 3 měsíce)

Tento chlapec, který navštěvuje ještě MŠ s odkladem školní docházky zvládl skoro všechny úkoly ve spojitosti s barvami. Potřeboval jen drobnou dopomoc u některých odstínů barev. Většinou šlo o tmavší barvy, jako byla např. šedá, hnědá, tmavě modrá. Chlapec dobře spolupracoval a dokázal se soustředit na jednotlivé úkoly. Mezi nimi jsme nemuseli dělat přestávky.

	Barva	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Přiřadí barvu (základní barvy)	3			x
2	Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5			x
3	Pojmenuje barvu (základní)	4			x
4	Přiřadí odstíny barev	5			x
5	Pojmenuje odstíny barev	6		x	

Tabulka 4: Barvy – Dítě č. 4

Dítě č. 5 – dívka (6 let a 5 měsíců)

Před jednotlivými úkoly byla dívka motivována k jednotlivým postupům. Zvládla přiřadit základní barvy s předměty v místnosti, které našla. Poté na pokyn ukázala jednotlivé barevné kartičky a zároveň je zpětně pojmenovávala. Ke kartičkám se základními barvami byly přidány ostatní s odstíny jednotlivých barev. I tohle dívka bez problému zvládla. S dopomocí a motivací zvládla pojmenovat téměř všechny odstíny, které měla předložené na stole. Jako doplňující jsme si říkali, které předměty mají danou barvu.

	Barva	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Přiřadí barvu (základní barvy)	3			x
2	Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5			x
3	Pojmenuje barvu (základní)	4			x
4	Přiřadí odstíny barev	5			x
5	Pojmenuje odstíny barev	6		x	

Tabulka 5: Barvy – Dítě č. 5

Figura a pozadí

Při zjišťování úrovně zrakového vnímání této oblasti bylo využito pracovních listů (viz příloha 2-6), které byly zaměřeny na zrakové vnímání figury a pozadí a rozděleny dle věku a schopností, co by mělo dítě předškolního věku zvládnout. Pracovní listy byly zaměřeny na to, zda dítě vyhledá známý předmět na obrázku, vyhledá objekt na obrázku podle předlohy, vyhledá známý objekt na pozadí, odliší dva překrývající se obrázky, sleduje linii mezi ostatními liniemi a vyhledá tvar na pozadí. Každému dítěti byl dán pracovní list dle jeho věku. Když úkol nezvládlo, snížila se obtížnost v podobě pracovního listu pro nižší věk.

Dítě č. 1 – chlapec (5 let a 4 měsíce)

Na základě chlapcova věku jsem měla připravený pracovní list, kdy měl chlapec vyhledat známý objekt na pozadí (viz příloha 3) a odlišit dva překrývající se obrázky (viz příloha 4). S prvním úkolem měl chlapec nejvíce problém s poznáním banánu nebo ryby. Byly to objekty, které se vyjímali na podobném pozadí, proto s tím chlapec měl problém a zvládal je s dopomocí. Na druhou stranu samostatně zvládal odlišit dva překrývající se obrázky. Všechny obrázky byly chlapci známé, takže neměl problémy s pojmenováváním jednotlivých překrývajících se obrázků.

	Figura a pozadí	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Vyhledá známý předmět na obrázku	3			
2	Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy	3,5			
3	Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5		x	
4	Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			x
5	Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5			
6	Vyhledá tvar na pozadí	6			

Tabulka 6: Figura a pozadí – Dítě č. 1

Dítě č. 2 – chlapec (4 roky a 8 měsíců)

Chlapec byl namotivovaný na pracovní listy, které byly na stole připravené přiměřeně jeho věku. První pracovní list byl zaměřený na vyhledání známého objektu na pozadí. I když byl tento úkol přiměřený věku, chlapec nezvládl pojmenovat ani jeden z šesti objektů. Druhý pracovní list, který byl zaměřený na odlišení dvou překrývajících obrázků byl se stejným výsledkem, jako předchozí. Poznal např. jeden obrázek ze dvou, ale neviděl v obrázku ten

druhý. I po názorné ukázce a vedení chlapcova prstu po linii druhého obrázku nepoznal, o který se jedná. Zvládl pracovní list pro 3,5leté, kde vyhledal objekt na obrázku podle předlohy. U tohoto úkolu se více zapojoval, protože jeho výsledky byly dobré a byl více chválen.

	Figura a pozadí	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Vyhledá známý předmět na obrázku	3			
2	Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy	3,5			x
3	Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5	x		
4	Odliší dva překrývající se obrázky	4-5	x		
5	Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5			
6	Vyhledá tvar na pozadí	6			

Tabulka 7: Figura a pozadí – Dítě č. 2

Dítě č. 3 – chlapec (6 let a 6 měsíců)

Pro chlapce byl připravený pracovní list, kde měl vyhledat daný tvar na pozadí. Jediný tvar, který poznal, bylo kolečko, které bylo nejvýraznější linie a největší. Zbytek tvarů nedokázal mezi liniemi vyhledat ani s dopomocí. Dalším úkolem bylo sledovat odlišné linie mezi sebou. Na obrázcích byly vyobrazeny linie z řad ovoce, přístrojů, přírody a zvířat. Chlapec nezvládal jednotlivé linie mezi sebou rozlišit a určit jaké objekty vyobrazují. Pracovní list, který byl vybrán pro nižší věk samostatně zvládl. Odlišil dva překrývající se obrázky, které byly vyobrazeny stejnou linií.

	Figura a pozadí	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Vyhledá známý předmět na obrázku	3			
2	Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy	3,5			
3	Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5			
4	Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			x
5	Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5	x		
6	Vyhledá tvar na pozadí	6	x		

Tabulka 8: Figura a pozadí – Dítě č. 3

Dítě č. 4 – chlapec (7 let a 3 měsíce)

Chlapec od začátku dobře spolupracoval a věnoval se zadanému úkolu. Připravila jsem pro něj pracovní list „Vyhledání tvaru na pozadí“. Chlapec měl velkou snahu daný úkol splnit, ale potřeboval dopomoc při nevýrazných tvarech, které se skrývaly v pozadí (např.

trojúhelník). Jako první ze zadaných tvarů našel kolečko, které dominovalo mezi ostatními tvary. Doptávala jsem i na ty, které v nabídce nebyly (obdélník, kříž). Ty se chlapci hledali lépe, protože linie byly výraznější. Samostatně zvládal pracovní list, který byl zaměřený na linie objektů z řad ovoce, přístrojů, přírody a zvířat. Zvládl rozlišit jednotlivé objekty s odlišnými liniemi a pojmenovat je.

	Figura a pozadí	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Vyhledá známý předmět na obrázku	3			
2	Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy	3,5			
3	Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5			
4	Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			
5	Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5			x
6	Vyhledá tvar na pozadí	6		x	

Tabulka 9: figura a pozadí – Dítě č. 4

Dítě č. 5 – dívka (6 let a 5 měsíců)

Pro dívku jsem měla připravený pracovní list s vyhledáním tvaru na pozadí. Ten dívce dělal velké problémy. Nedokázala najít ani jeden tvar dle vzoru, který měla před sebou. Proto jsme přešli k pracovnímu listu, zaměřený na sledování linií mezi ostatními. S malou dopomocí dokázala rozeznat jednotlivé objekty na obrázku. Pomoc potřebovala u obrázku, kde bylo vyobrazeno slunce, květina a motýl, jelikož se objekty hodně překrývaly. Samostatně zvládla odlišit dva překrývající se obrázky, které měly stejnou linii.

	Figura a pozadí	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1	Vyhledá známý předmět na obrázku	3			
2	Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy	3,5			
3	Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5			
4	Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			x
5	Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5		x	
6	Vyhledá tvar na pozadí	6	x		

Tabulka 10: Figura a pozadí – Dítě č. 5

Zraková diferenciacie

Při analýze této oblasti byly využity pracovní listy (viz příloha 7–15). Úkolem jednotlivých dětí bylo odlišit obrázek v řadě, který se liší jinakostí, velikostí, detailem, či vertikální nebo horizontální polohou. Dále mělo porovnat shodné či neshodné dvojice obrázků. Na začátku bylo dítěti vysvětleno, jaký úkol ho čeká a jak bude postupovat. Vždy mělo dítě za úkol prohlédnout si celou řadu obrázků či dvojice a vybrat ty, které se liší. Společně s tím se sleduje, jak dítě úkol řeší, jak postupuje a jak spolupracuje. Jednotlivé pracovní listy jsou vypracovány pro určitý věk a na tomto základě jsou dítěti udělovány.

Dítě č. 1 – chlapec (5 let a 4 měsíce)

Chlapec měl připravený pracovní list, na kterém si měl prohlédnout celou řadu obrázků a následně vybrat, který z nich se od ostatních liší detailem. Na prvních dvou řádcích jsme si vysvětlili, jak postupovat, abych se přesvědčila, že dítě pochopilo zadané instrukce. Všechny řádky chlapec zvládl samostatně, jen jeden se zelenými listy potřeboval dopomoc. Odlišné obrázky měl za úkol zakroužkovat, čímž také procvičoval uvolnění zápěstí. Samostatně zvládl i druhý pracovní list, kde měl odlišit shodné a neshodné dvojice, které se liší detailem. Na prvních obrázcích jsme si názorně ukázali, jak postupovat. Chlapec vždy řekl, jestli jsou obrázky shodné nebo ne a doplnil v čem se liší.

	Zraková diferenciacie	Věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Odliší výrazněji jiný obrázek v řadě	3,5			
2	Odliší obrázek v jiné velikosti	3,5			
3	Odliší jiný obrázek v řadě	4,5			
4	Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou	4,5-5			
5	Odliší obrázek v řadě lišící se detailem	5			x
6	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5			x
7	Odliší obrázek lišící se vertikální polohou	5,5-6			
8	Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6			
9	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6			

Tabulka 11: Zraková diferenciacie – Dítě č. 1

Dítě č. 2 – chlapec (4 roky a 8 měsíců)

Pro chlapce byly připraveny dva pracovní listy. První z nich měl zanalyzovat, jak chlapec dokáže odlišit obrázek v řadě lišící se horizontální polohou. První dva řádky sloužily jako názorná ukázka plnění úkolu. Z většiny chlapec nezvládl určit téměř všechny řádky. S dopomocí zvládl určit obrázky, které při převrácení vypadaly atypicky nebo barevně, či

velikostně v určitých částech odlišné (nůž, metla). Druhý pracovní list byl obdobný, ale měl pouze rozlišit jiný obrázek v řadě. V tomto úkolu potřeboval dopomoc v obrázcích, které se nelišili barvou (nůžky, kladivo, pilník). Zbytek obrázků byli nápadné velikostí, zbarvením či deformací objektu (hřebíček). S dopomocí zvládl také dva pracovní listy, které byly zaměřeny na odlišení výrazněji jiného obrázku v řadě a obrázku v jiné velikosti.

	Zraková diferenciace	Věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Odliší výrazněji jiný obrázek v řadě	3,5		x	
2	Odliší obrázek v jiné velikosti	3,5		x	
3	Odliší jiný obrázek v řadě	4,5		x	
4	Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou	4,5-5	x		
5	Odliší obrázek v řadě lišící se detailem	5			
6	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5			
7	Odliší obrázek lišící se vertikální polohou	5,5-6			
8	Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6			
9	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6			

Tabulka 12: Zraková diferenciace – Dítě č. 2

Dítě č. 3 – chlapec (6 let a 6 měsíců)

Pro chlapce byly připraveny tři pracovní listy přiměřeně jeho věku. První z nich se zaměřoval na odlišení shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou. Hlavním úkolem bylo zakroužkovat dvojice, kde se obrázky neshodují. S některými obrázky potřeboval chlapec slovní dopomoc. Na začátku pro něj bylo těžké pochopit, co má dělat, ale postupně se to zlepšovalo. Obrázky vyhledával zleva doprava, odshora dolů. V druhém pracovním listu vyhledával dva shodné obrázky v řadě. První dva řádky opět sloužili jako názorné vysvětlení úkolu, které chlapec hned pochopil, ale potřeboval slovní dopomoc (rada barvy; pořadí obrázku, kde se nachází; hádanka, kde se ta daná věc nachází nebo se vyskytuje). Odlišení obrázku lišící se vertikální polohou chlapci dělalo malé potíže i u třetího pracovního listu, který s dopomocí zvládl. Následně poté samostatně zvládl pracovní list, kdy odlišoval shodné a neshodné dvojice lišící se detailem.

	Zraková diferenciacie	Věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Odliší výrazněji jiný obrázek v řadě	3,5			
2	Odliší obrázek v jiné velikosti	3,5			
3	Odliší jiný obrázek v řadě	4,5			
4	Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou	4,5-5			
5	Odliší obrázek v řadě lišící se detailem	5			
6	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5			x
7	Odliší obrázek lišící se vertikální polohou	5,5-6		x	
8	Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6		x	
9	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6		x	

Tabulka 13: Zraková diferenciacie – Dítě č. 3

Dítě č. 4 – chlapec (7 let a 3 měsíce)

Pro chlapce byly připraveny tři pracovní listy přiměřeny jeho věku. Nejprve dostal pracovní list, kde odlišoval shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou. Tento úkol zvládal s menší dopomocí. Obrázky sledoval zleva doprava a shora dolů. U těch, které se neshodovaly, ukazoval prstem na danou odlišnost a snažil se slovně o její popis. Samostatně zvládl vypracovat pracovní listy, které byly zaměřené na vyhledání dvou shodných obrázků v řadě a odlišení obrázků lišící se vertikální polohou. Jako doplnění jednotlivých úkolů bylo procvičování barev, prvního písmena ve slově nebo pořadí obrázku v řadě.

	Zraková diferenciacie	Věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Odliší výrazněji jiný obrázek v řadě	3,5			
2	Odliší obrázek v jiné velikosti	3,5			
3	Odliší jiný obrázek v řadě	4,5			
4	Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou	4,5-5			
5	Odliší obrázek v řadě lišící se detailem	5			
6	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5			
7	Odliší obrázek lišící se vertikální polohou	5,5-6			x
8	Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6			x
9	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6		x	

Tabulka 14: Zraková diferenciacie – Dítě č. 4

Dítě č. 5 – dívka (6 let a 5 měsíců)

Dívka byla při analýze této oblasti téměř bezchybná. Byly pro ni připraveny tři pracovní listy. První se zaměřoval na odlišení shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou. Našla dvojice, které se shodují a popsala i ty, které se od sebe liší a v čem. V druhém pracovním listě vyhledávala dva shodné obrázky v řadě. První řádek sloužil jako zkušební a ostatní samostatně zvládla. Třetí pracovní list se zaměřoval na odlišení obrázku lišící se vertikální polohou. Z tohoto listu zvládla správně určit všechny řádky až na poslední, kde nenašla odlišně přetočené jablko. Zde bylo využito slovní dopomoci k jeho určení, po které dívka správně odpověděla.

	Zraková diferenciacce	Věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Odliší výrazněji jiný obrázek v řadě	3,5			
2	Odliší obrázek v jiné velikosti	3,5			
3	Odliší jiný obrázek v řadě	4,5			
4	Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou	4,5-5			
5	Odliší obrázek v řadě lišící se detailem	5			
6	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5			
7	Odliší obrázek lišící se vertikální polohou	5,5-6			x
8	Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6			x
9	Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6			x

Tabulka 15: Zraková diferenciacce – Dítě č. 5

Analýza a syntéza

Při analýze této části bylo využito pracovních listů (viz příloha 16-21) zaměřených na skládání obrázků z částí; na předlohu nebo podle ní a v neposlední řadě doplnění chybějící části v obrázku. Skládání obrázků je rozčleněno do třech úrovní. Nejprve ze dvou částí. Pokud zvládne poskládat bez předlohy, zapíše se, že zvládá samostatně; vedle předlohy nebo na ni – s dopomocí. Při skládání ze čtyř částí postupujeme stejně jako v první úrovni. Skládání obrázku z několika částí hodnotíme stejně. Pokud nezvládne sestavit ani na předlohu, zapíše se, že nezvládá. Poté následují úkoly skládání na předlohu a vedle předlohy. Pracovní listy volíme dle věku dítěte a jeho schopností.

Dítě č. 1 – chlapec (5 let a 4 měsíce)

Pro chlapce byly připravené tři geometrické tvary (kruh, čtverec, trojúhelník) rozstříhané na několik částí. Nejprve bylo chlapci vysvětleno zadání úkolu a na prvním tvaru ukázáno. Poskládaný kruh na předlohu jsme pak rozložili a chlapec si to vyzkoušel sám. První tvar zvládl téměř sám a při druhém potřeboval dopomoc, jak začít. Tak to bylo i při posledním tvaru (trojúhelníku), u kterého mu dělalo největší problém s přetáčením menších trojúhelníků, ze kterých je velký tvořen.

	Analýza a syntéza	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Poskládá obrázek ze dvou částí	3-3,5			
2	Poskládá obrázek ze čtyř částí	3,5-4			
3	Poskládá obrázek z několika částí	4			
4	Složí tvar z několika částí na předlohu	5		x	
5	Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5			
6	Doplní chybějící část v obrázku	5,5-6			

Tabulka 16: Analýza a syntéza – Dítě č. 1

Dítě č. 2 – chlapec (4 roky a 8 měsíců)

Pro chlapce byly připraveny dva obrázky, které se skládaly z několika částí. Nejprve byl chlapci vysvětlen jeho úkol a jak postupovat. Nejprve chlapec dostal jen dílky, ze kterých měl obrázek poskládat. První obrázek (kuře) se skládal z šesti částí, ale bez předlohy chlapec nevěděl, jak to má poskládat. Když před sebe dostal předlohu, začal na ni postupně skládat jednotlivé části, ale celkový obrázek zvládl dostavět s dopomocí. Druhý obrázek, který se skládal z devíti částí jsme poskládali na předlohu společně, jelikož by to samostatně nezvládl. S dopomocí zvládl poskládat obrázek ze čtyř částí (rybu), kde skládal rybu vedle předlohy. Samostatně složil obrázek ze dvou částí bez předchozí ukázky předlohy.

	Analýza a syntéza	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Poskládá obrázek ze dvou částí	3-3,5			x
2	Poskládá obrázek ze čtyř částí	3,5-4		x	
3	Poskládá obrázek z několika částí	4	x		
4	Složí tvar z několika částí na předlohu	5			
5	Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5			
6	Doplní chybějící část v obrázku	5,5-6			

Tabulka 17: Analýzy a syntéza – Dítě č. 2

Dítě č. 3 – chlapec (6 let a 6 měsíců)

Jako první pracovní list připravený pro chlapce byl „Doplňování chybějící části v obrázku“. Na prvním řádku jsem chlapci názorně ukázala, jakým způsobem se bude pracovat. Nechala jsem chlapce vybrat si tužku, kterou bude dokreslovat chybějící část v obrázku. Na dalším řádku bylo jasné, že tento úkol je pro chlapce poměrně těžký na pochopení a na dokončení. Proto jsme přešli k dalšímu, kde měl složit tvar z několika částí. Na prvním tvaru (kolečko) jsem názorně chlapci vysvětlila, co je jeho úkolem. Druhý tvar (čtverec) zvládl téměř sám, jen potřeboval pomoc při správném přetočení menších trojúhelníků v tvaru. Poslední tvar (trojúhelník) skládal na předlohu, jelikož mu to vedle ní příliš nešlo. Pomoc potřeboval s přetočením menších trojúhelníků uvnitř tvaru.

	Analýza a syntéza	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Poskládá obrázek ze dvou částí	3-3,5			
2	Poskládá obrázek ze čtyř částí	3,5-4			
3	Poskládá obrázek z několika částí	4			
4	Složí tvar z několika částí na předlohu	5			x
5	Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5		x	
6	Doplní chybějící část v obrázku	5,5-6	x		

Tabulka 18: Analýza a syntéza – Dítě č. 3

Dítě č. 4 – chlapec (7 let a 3 měsíce)

Pro chlapce byl na stole připravený pracovní list na doplnění chybějící části v obrázku. Z hrnečku si vybral tužku, kterou měl vyplňovat. Na prvních dvou řádcích byl chlapci vysvětlován postup doplňování. Další řádky chlapec zvládl téměř sám, ale u některých obrázků potřeboval slovní i názornou dopomoc. Sám zvládl složit tvary z několika částí podle předlohy, která byla vedle.

	Analýza a syntéza	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Poskládá obrázek ze dvou částí	3-3,5			
2	Poskládá obrázek ze čtyř částí	3,5-4			
3	Poskládá obrázek z několika částí	4			
4	Složí tvar z několika částí na předlohu	5			
5	Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5			x
6	Doplní chybějící část v obrázku	5,5-6		x	

Tabulka 19: Analýzy a syntéza – Dítě č. 4

Dítě č. 5 – dívka (6 let a 5 měsíců)

Jako první pracovní list byl pro dívku připravený „Doplňování chybějící části v obrázku“. Na prvním řádku byl dívce vysvětlen její úkol a postup při vyplňování. Na druhém řádku dívka stále nechápala, co se od ní žádá a jak má pracovní list vyplňovat. Proto jsme přešli na skládání tvarů z několika částí podle předlohy. Na prvním tvaru jsem dívce ukázala názornou ukázkou. Sama hned začala skládat čtverec vedle předlohy, kde potřebovala pomoc se začátkem a přetočením dvou trojúhelníků v tvaru. Poslední tvar dívka zvládla také s dopomocí po přetočení trojúhelníků v tvaru. Ty samé tvary poté skládala i na předlohu, což samostatně zvládla.

	Analýza a syntéza	věk	nevládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Poskládá obrázek ze dvou částí	3-3,5			
2	Poskládá obrázek ze čtyř částí	3,5-4			
3	Poskládá obrázek z několika částí	4			
4	Složí tvar z několika částí na předlohu	5			x
5	Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5		x	
6	Doplní chybějící část v obrázku	5,5-6	x		

Tabulka 20: Analýza a syntéza – Dítě č. 5

Zraková paměť

Pro analýzu této činnosti bylo využito pracovních listů (viz přílohy 22-25) a hraček, předmětů, které jednotlivé děti dobře znaly a byly pro ně proto dobře zapamatovatelné. Při jednotlivých úkolech u dítěte analyzujeme nejen paměť zrakovou, ale i prostorovou. Jednotlivé úkoly jsou rozčleněny dle věku dítěte. Nejprve se pracuje s předměty, které dítě zná, položí se před něj a jeden se po čase odebere. Úkolem dítěte je poznat, který z předmětů chybí. Dále se postupuje podobně, ale místo předmětů se použijí obrázky. S přibývajícím věkem by si dítě mělo pamatovat tři obrázky z šesti předložených. Předposlední úloha se zabývá poznáním viděných obrázků a v neposlední řadě umístění viděných obrázků na stejné místo jako na předloze.

Dítě č. 1 – chlapec (5 let a 4 měsíce)

Pro chlapce bylo na stole připraveno šest odlišných obrázků, na které měl čas, aby si je zapamatoval. Po uplynutí času jsem se chlapce zeptala, které obrázky si zapamatoval. Většinou řekl jen dva a poslední obrázek jsem mu musela pomocí hádanky napovědět. Tento úkol jsme opakovali třikrát a pokaždé jsem předložené obrázky jinak poskládala. Chlapec si zapamatoval dva a třetí nápovědou napověděla. Další úkol zvládl samostatně bez nápovědy. Na stůl mu byly položeny 3 obrázky a jeden mu byl poté odebrán. Opakovaly jsme to takto třikrát a pokaždé s jinými obrázky z přílohy (viz příloha ...)

	Zraková paměť	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Pamatuje si tři předměty; pozná, který chybí	4			
2	Pamatuje si tři obrázky; pozná, který chybí	4,5			x
3	Ze šesti obrázků si tři pamatuje	5		x	
4	Pozná viděné obrázky	5-6			
5	Umístí obrázky na místo	6			

Tabulka 21: Zraková paměť – Dítě č. 1

Dítě č. 2 – chlapec (4 roky a 8 měsíců)

Jako první úkol jsem dala chlapci, aby donesl pět hraček, které má rád. Přinesl autíčko, vláček, vojáčka, lego a tužku. Nejprve jsem chlapci na stůl vyskládala autíčko, vláček a lego. Vysvětlila jsem chlapci, co bude jeho úkolem a jak budeme postupovat. Nechala jsme mu čas na zapamatování a zakryla je. Po odkrytí měl říct, která hračka chybí. Určil správné lego. Následně jsem to udělala stejně, akorát s jinými hračkami. Ty jsme poté vyměnili za obrázky, kde byl postup úplně stejný. Nejprve jsme si s chlapcem pojmenovali všechny obrázky, abych zjistila, zda všechny zná a dokáže pojmenovat. Obrázky jsem rozdala dvakrát a vždy uhádnul, který obrázek zmizel.

	Zraková paměť	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Pamatuje si tři předměty; pozná, který chybí	4			x
2	Pamatuje si tři obrázky; pozná, který chybí	4,5			x
3	Ze šesti obrázků si tři pamatuje	5			
4	Pozná viděné obrázky	5-6			
5	Umístí obrázky na místo	6			

Tabulka 22: Zraková paměť – Dítě č. 2

Dítě č. 3 – chlapec (6 let a 6 měsíců)

Jako první úkol byla na stole pro chlapce připravená předloha s obrázky. První chlapcův úkol byl, aby si zapamatoval, na jakém místě, jaký obrázek leží. Podle této předlohy poté poskládá obrázky, jak je viděl. Na začátek jsme si všechny obrázky pojmenovali, abych se přesvědčila, zda chlapec vše zná. Po uplynutí času na zapamatování byla předloha zakryta a chlapec měl po paměti poskládat obrázky, jak je viděl. První dva poskládal dobře a další přidal na základě nápovědy ode mě. Další předlohu si chlapec zapamatoval a z kartiček následně vybíral, které se na předloze nacházely. U některých potřeboval slovní nápovědu.

	Zraková paměť	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Pamatuje si tři předměty; pozná, který chybí	4			
2	Pamatuje si tři obrázky; pozná, který chybí	4,5			
3	Ze šesti obrázků si tři pamatuje	5			
4	Pozná viděné obrázky	5-6		x	
5	Umístí obrázky na místo	6	x		

Tabulka 23: Zraková paměť – Dítě č. 3

Dítě č. 4 – chlapec (7 let a 3 měsíce)

Chlapec měl na stole připravený pracovní list, který si měl nejprve prohlédnout, kde se nacházejí jednotlivé obrázky, aby nastříhané kartičky se stejnými obrázky umístil podle předem zapamatované předlohy. Chlapec si zvládnul zapamatovat dva obrázky z prvního řádku a zbytek obrázků mu bylo slovně napovězeno (kde daný předmět či zvíře najdeme, jakou má barvu, k čemu se používá). Druhý pracovní list „Poznání viděných obrázků“ zvládl bez problémů samostatně.

	Zraková paměť	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Pamatuje si tři předměty; pozná, který chybí	4			
2	Pamatuje si tři obrázky; pozná, který chybí	4,5			
3	Ze šesti obrázků si tři pamatuje	5			
4	Pozná viděné obrázky	5-6			x
5	Umístí obrázky na místo	6	x		

Tabulka 24: Zraková paměť – Dítě č. 4

Dítě č. 5 – dívka (6 let a 5 měsíců)

Pro dívku byla nejprve připravena předloha s obrázky, které jsme si popsali, abych věděla, zda dívka všechny zná a dokáže je pojmenovat. Dívka dostala chvíli, aby si obrázky zvládla zapamatovat. Po chvíli jsem se ptala, zda může obrázky zakrýt, aby kartičky se stejnými obrázky mohla po paměti poskládat. Dívka začala skládat obrázky, které jsme si následně překontrolovali podle předlohy. Tam, kde dívka měla chyby, tak jsem jí slovně napověděla, který obrázek tam patří (dle barvy, užití, umístění, ...). Po správném zařazení obrázků jsme je zkontrolovali ještě jednou dle předlohy. Další předloha byla také na zapamatování obrázků. Dívka měla opět chvíli času na jejich zapamatování. Poté jsem předlohu zakryla a vyskládala před dívku kartičky s obrázky. Jejím úkolem bylo vyřadit obrázky, které dříve viděla na nyní zakryté předloze. Tento úkol zvládla s dopomocí. Potřebovala napovědět u několika obrázků, které jí byly slovně napovězeny, k čemu slouží, kde ho najdeme. Na nápovědu dobře zareagovala a vybrala správný obrázek.

	Zraková paměť	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Pamatuje si tři předměty; pozná, který chybí	4			
2	Pamatuje si tři obrázky; pozná, který chybí	4,5			
3	Ze šesti obrázků si tři pamatuje	5			
4	Pozná viděné obrázky	5-6		x	
5	Umístí obrázky na místo	6	x		

Tabulka 25: zraková paměť – Dítě č. 5

Pohyby očí na řádku

K této analýze byly využity dva pracovní listy (viz příloha 26-27). Při těchto úkolech nejprve na prvních řádcích vysvětlíme či názorně ukážeme, co se bude dělat. Sledujeme, zda dítě chápe pojem první, poslední, zda nevynechává řádky a daří se mu je správně fixovat. U prvního pracovního listu je důležité přesvědčit se, zda dítě pozná jednotlivé obrázky a zvládne je pojmenovat. Tyto úkoly mohou být ovlivněny koncentrací pozornosti, prostorovou orientací, lateralitou či zrakovou diferenciací.

Dítě č. 1 – chlapec (5 let a 4 měsíce)

První pracovní list byl vybrán jen jako zkušební, kvůli nenaplněnému věku 5,5 let a více. Na prvním řádku jsem se přesvědčila, zda chlapec chápe pojem první, kde bylo úkolem zakroužkovat první hrušku z trojic. V každém řádku chlapec potřeboval dopomoc. Největší problém mu dělal řádek se sluníčky, kde byla zapotřebí dobrá zraková diferenciacie. Druhý pracovní list zvládl samostatně. Zvládl pojmenovat všechny obrázky zleva doprava. Dobře fixoval jednotlivé obrázky a řádky.

	Pohyby očí na řádku	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Jmenuje objekty zleva doprava	5			x
2	Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			

Tabulka 26: Pohyby očí – Dítě č. 1

Dítě č. 2 – chlapec (4 roky a 8 měsíců)

Pro chlapce byl připravený pracovní list přiměřený jeho věku. Jeho úkolem bylo jmenovat obrázky zleva doprava. Před začátkem jsem se přesvědčila, zda chlapec pozná a pojmenuje všechny obrázky. Tento pracovní list zvládl samostatně.

	Pohyby očí na řádku	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Jmenuje objekty zleva doprava	5			x
2	Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			

Tabulka 27: Pohyby očí – Dítě č. 2

Dítě č. 3 – chlapec (6 let a 6 měsíců)

Pro chlapce byly připraveny dva pracovní listy. První byl zaměřený na vyhledání daného prvního objektu ve skupině zleva doprava. Na prvním řádku jsme si předvedli, jak bude chlapec v dalších řádcích postupovat. Tento pracovní list samostatně zvládl po mém přečtení zadání. Další byl zaměřený na pojmenování objektů zleva doprava. Na začátek jsem se přesvědčila, zda chlapec zná všechny obrázky. Tento pracovní list samostatně zvládl a správně postupoval zleva doprava a odshora dolů.

	Pohyby očí na řádku	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Jmenuje objekty zleva doprava	5			x
2	Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			x

Tabulka 28: Pohyby očí – Dítě č. 3

Dítě č. 4 – chlapec (7 let a 3 měsíce)

Při prvním pracovním listu chlapec vyhledával dané první objekty ve skupině tři zleva doprava. Nejprve jsem mu přečetla čtené zadání a chlapec pak daný objekt samostatně ve skupině tři obrázků vyhledal. Takto pokračoval celý pracovní list odshora dolů. Druhý pracovní list byl zaměřený na jmenování objektů zleva doprava. Chlapec jmenoval obrázky správně zleva doprava odshora dolů bez vynechání řádku.

	Pohyby očí na řádku	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Jmenuje objekty zleva doprava	5			x
2	Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			x

Tabulka 29: Pohyby očí – Dítě č. 4

Dítě č. 5 – dívka (6 let a 5 měsíců)

Pro dívku byly připraveny dva pracovní listy, které se zaměřovaly na vyhledání daného prvního objektu ve skupině zleva doprava a jmenování objektů zleva doprava. Nejprve bylo dívce na prvních řádcích vysvětleno, jak se bude postupovat, přesvědčila jsem se zda chápe instrukce a dokáže pojmenovat viděné obrázky. Dívka chápe pojem první a fixuje obrázky zleva doprava, odshora dolů a řádky nepřeskakuje.

	Pohyby očí na řádku	věk	nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Jmenuje objekty zleva doprava	5			x
2	Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			x

Tabulka 30: Pohyby očí – Dítě č. 5

4.5 Závěrečné vyhodnocení

V této kapitole jsou shrnuté výsledky vybraných předškolních dětí s vývojovou dysfázií v jednotlivých oblastech zrakového vnímání (barva, figura a pozadí, zraková diferenciacie, zraková analýza a syntéza, zraková paměť a pohyby očí na řádku). Jsou zde zobrazeny výsledky pouze provedených pracovních listů, které korespondovaly s věkem dítěte, popřípadě nižším věkem kvůli nezvládnutí požadované úrovně.

<u>Dítě č. 1 (5 let a 4 měsíce)</u>				
Barva	Věk	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
Přiřadí barvu (základní barvy)	3			X
Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5			X
Pojmenuje barvu (základní)	4		X	
Přiřadí odstíny barev	5		X	
Figura a pozadí				
Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5		X	
Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			X
Zraková diferenciacie				
Odliší obrázek v řadě lišící se detailem	5			X
Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5			X
Zraková analýza a syntéza				
Složí tvar z několika částí na předlohu	5		X	
Zraková paměť				
Pamatuje si tři obrázky; pozná, který chybí	4,5			X
Ze šesti obrázků si pamatuje tři	5		X	
Pohyby očí na řádku				
Jmenuje objekty zleva doprava	5			X
<u>Dítě č. 2 (4 roky a 8 měsíců)</u>				
Barva	Věk	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
Přiřadí barvu (základní barvy)	3		X	
Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5		X	
Pojmenuje barvu (základní)	4	X		
Figura a pozadí				
Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy	3,5			X
Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5	X		
Odliší dva překrývající se obrázky	4-5	X		

Zraková diferenciace				
Odliší výrazněji jiný obrázek v řadě	3,5		X	
Odliší obrázek v jiné velikosti	3,5		X	
Odliší jiný obrázek v řadě	4,5		X	
Odliší obrázek lišící se horizontální polohou	4,5-5	X		
Zraková analýza a syntéza				
Poskládá obrázek ze dvou částí	3-3,5			x
Poskládá obrázek ze čtyř částí	3,5-4		X	
Poskládá obrázek z několika částí	4	X		
Zraková paměť				
Pamatuje si tři předměty; pozná, který chybí	4			X
Pamatuje si tři obrázky; pozná, který chybí	4,5			X
Pohyby očí na řádku				
Jmenuje objekty zleva doprava	5			X
<u>Dítě č. 3 (6 let a 6 měsíců)</u>				
Barva	Věk	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
Pojmenuje barvu (základní)	4			X
Přiřadí odstíny barev	5		X	
Pojmenuje odstíny barev	6	X		
Figura a pozadí				
Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			X
Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5	X		
Vyhledá tvar na pozadí	6	X		
Zraková diferenciace				
Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5		X	
Odliší lišící se vertikální polohou	5,5-6	X		
Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6	X		
Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6	X		
Zraková analýza a syntéza				
Složí tvar z několika částí na předlohu	5			X
Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5		X	
Doplní chybějící části v obrázku	5,5-6	X		
Zraková paměť				
Pozná viděné obrázky	5-6		X	
Umístí obrázky na místo	6	X		
Pohyby očí na řádku				
Jmenuje objekty zleva doprava	5			X
Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			X

<u>Dítě č. 4 (7 let a 3 měsíce)</u>				
Barva	Věk	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
Přiřadí odstíny barev	5			X
Pojmenuje odstíny barev	6		X	
Figura a pozadí				
Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5			X
Vyhledá tvar na pozadí	6		X	
Zraková diferenciacce				
Odliší lišící se vertikální polohou	5,5-6			X
Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6			X
Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6		X	
Zraková analýza a syntéza				
Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5			X
Doplní chybějící části v obrázku	5,5-6		X	
Zraková paměť				
Pozná viděné obrázky	5-6			X
Umístí obrázky na místo	6	X		
Pohyby očí na řádku				
Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			X
<u>Dítě č. 5 (6 let a 5 měsíců)</u>				
Barva	Věk	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
Přiřadí odstíny barev	5			X
Pojmenuje odstíny barev	6		X	
Figura a pozadí				
Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			X
Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5		X	
Vyhledá tvar na pozadí	6	X		
Zraková diferenciacce				
Odliší lišící se vertikální polohou	5,5-6			X
Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6			X
Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6			X
Zraková analýza a syntéza				
Složí tvar z několika částí na předlohu	5			X
Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5		X	
Doplní chybějící části v obrázku	5,5-6	X		
Zraková paměť				

Pozná viděné obrázky	5-6		X	
Umístí obrázky na místo	6	X		
Pohyby očí na řádku				
Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6			X

Dítě č. 1 (5 let a 4 měsíce)

Dítě zvládá s dopomocí přiřadit odstíny barev (pro 5 let) a pojmenovat základní barvy (pro 4 roky). Samostatně zvládne přiřadit požadovanou barvu (pro 3 roky) a na pokyn jí ukázat (pro 3,5 let). V oblasti figury a pozadí dítě zvládne s dopomocí vyhledat známý objekt na pozadí (pro 4-5 let) a samostatně zvládne odlišit dva překrývající se obrázky (pro 4-5 let). V oblasti zrakové diferenciace zvládlo samostatně odlišit obrázek v řadě lišící se detailem (pro 5 let) a odlišit shodné a neshodné dvojice lišící se detailem (pro 5 let). Úkol z oblasti zrakové analýzy a syntézy, kdy měl **složit tvar z několika částí na předlohu** zvládlo s dopomocí (pro 5 let). V oblasti zrakové paměti si zvládlo samostatně zapamatovat tři předměty a určit, který chybí (pro 4,5 roku), ale s dopomocí zvládl úkol **zapamatovat si tři obrázky z šesti** (pro 5 let). V oblasti pohybů očí na řádku zvládl samostatně jmenovat objekty zleva doprava (pro 5 let).

Dítě č. 2 (4 roky a 8 měsíců)

Chlapec nezvládl **pojmenovat základní barvy** (pro 4 roky). S dopomocí na pokyn ukázal požadovanou barvu (pro 3,5 roku) a přiřadil základní barvy (pro 3 roky). V další oblasti figury a pozadí samostatně zvládl vyhledat objekt na obrázku podle předlohy (pro 3,5 roku), ale nezvládl **vyhledat známý objekt na pozadí** (pro 4-5 let) a **odlišit dva překrývající se obrázky** (pro 4-5 let). S dopomocí zvládnul odlišit výrazněji jiný obrázek v řadě (pro 3,5 roku), odlišit obrázek v jiné velikosti (pro 3,5 roku) a odlišit jiný obrázek v řadě (pro 4,5 roku). Nezvládl **odlišit obrázek v řadě lišící se horizontální polohou** (pro 4,5-5 let). V oblasti zrakové analýzy a syntézy samostatně zvládl poskládat obrázek ze dvou částí (pro 3-3,5 roku), s dopomocí poskládal obrázek ze čtyř částí (pro 3,5-4 roky), ale nezvládl **poskládat obrázek z několika částí** (pro 4 roky). Samostatně zvládl úkoly v oblasti zrakové paměti, kdy si měl zapamatovat tři předměty a poznat, který chybí (pro 4 roky) a **poznat tři obrázky a poznat, který chybí** (pro 4,5 roku). V poslední oblasti chlapec zvládnul samostatně jmenovat objekty zleva doprava (pro 5 let), ale tento úkol byl pro chlapce jen zkušební, jelikož přesahoval jeho hranici věku.

Dítě č. 3 (6 let a 6 měsíců)

Chlapec v oblasti barev samostatně zvládl pojmenovat základní barvy (pro 4 roky), s dopomocí přiřadit odstíny barev (pro 5 let), ale nezvládl **pojmenovat odstíny** (pro 6 let), které před tím přiřadil. V oblasti figury a pozadí samostatně zvládnul odlišit dva překrývající se obrázky (pro 4-5 let), s dopomocí sledoval linii mezi ostatními liniemi (pro 5,5 roku), ale nezvládl samostatně **vyhledat tvar na pozadí** (pro 6 let). Pro oblast zrakové diferenciacce byly vybrány čtyři pracovní listy. Chlapec s dopomocí zvládl odlišit shodné a neshodné dvojice lišící se detailem, ale nezvládl **odlišit obrázek lišící se vertikální polohou** (pro 5,5-6 let), **vyhledat dva shodné obrázky v řadě** (pro 5,5-6 let) a **odlišit shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou** (pro 5,5-6 let). Samostatně zvládá složit tvar z několika částí na předlohu (pro 5 let), s dopomocí podle předlohy (pro 5,5 let) a nezvládá **doplnit chybějící část v obrázku** (pro 5,5-6 let). V oblasti zrakové paměti s dopomocí zvládl poznat viděné obrázky (pro 5-6 let), ale samostatně nezvládl **umístit obrázky na místo** (pro 6 let). V poslední oblasti samostatně zvládl pracovní listy, kde pojmenoval objekty zleva doprava (pro 5 let) a **vyhledal daný první objekt ve skupině zleva doprava** (pro 5,5-6 let).

Dítě č. 4 (7 let a 3 měsíce)

Chlapec v oblasti barev zvládl samostatně přiřadit odstíny barev (pro 5 let), ale **pojmenovat** (pro 6 let) je dokázal s dopomocí. Pro oblast figura a pozadí byly vybrány dva pracovní listy, kdy samostatně zvládl sledovat linii mezi ostatními liniemi (pro 5,5 let) a s dopomocí **vyhledal tvar na pozadí** (pro 6 let). Ve zrakové diferenciaci samostatně zvládl **odlišit obrázek lišící se vertikální polohou** (pro 5,5-6 let), **vyhledat dva shodné obrázky v řadě** (pro 5,5-6 let), ale s dopomocí **odlišit shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou** (pro 5,5-6 let). V oblasti zrakové analýzy a syntézy samostatně složil tvar z několika částí podle předlohy (pro 5,5 let) a s dopomocí **doplnil chybějící části v obrázku** (pro 5,5-6 let). V oblasti zrakové paměti samostatně poznal viděné obrázky (pro 5-6 let), ale nezvládl **umístit obrázky na místo** (pro 6 let). V poslední oblasti samostatně zvládl **vyhledat daný první objekt ve skupině zleva doprava** (pro 5,5-6 let).

Dítě č. 5 (6 let a 5 měsíců)

Dívka zvládla v oblasti barev samostatně přiřadit odstíny barev (pro 5 let), ale zvládla je **pojmenovat** jen s dopomocí (pro 6 let). V oblasti figury a pozadí samostatně zvládla odlišit dva překrývající se obrázky (pro 4-5 let), s dopomocí sledovala linii mezi ostatními liniemi (pro 5,5 roku) a nezvládla pracovní list, kde **nevyhledala tvar na pozadí** (pro 6 let). V oblasti zrakové diferenciacce byly pro dívku připravené tři úkoly, kdy nezvládla **odlišit obrázek lišící se vertikální polohou** (pro 5,5-6 let), **vyhledat dva shodné obrázky v řadě** (pro 5,5-6 let) a **odlišit shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou** (pro 5,5-6 let). V oblasti zrakové analýzy a syntézy samostatně zvládla složit tvar z několika částí na předlohu (pro 5 let), s dopomocí složila tvar z několika částí podle předlohy (pro 5,5 roku) a nezvládla **doplnit chybějící části v mozku** (pro 5,5-6 let). V oblasti zrakové

paměti s dopomocí poznala viděné obrázky (pro 5-6 let) a nezvládla umístit obrázky na místo (pro 6 let). V poslední oblasti zvládla vyhledat daný objekt ve skupině zleva doprava (pro 6 let).

Zhodnocení zrakové úrovně u dětí s vývojovou dysfázií

VO1: Jakou úroveň vnímání barev dosahují děti s vývojovou dysfázií?

Při zjišťování výsledků schopnosti vnímání barev je z výsledků patrné, že vybrané děti s vývojovou dysfázií mají problém s přiřazením odstínů a jejím pojmenováním. Tyto výsledky jsme pozorovali u dítěte č. 3, 4, 5. Dítě č. 2 mělo problém s pojmenováním základních barev. Tyto problémy vyplývají i z důsledku špatné exprese. V této oblasti si lépe vedli mladší děti, které pracovali pouze se základními barvami. Starší děti poté s odstíny a jejich pojmenováním, kde jsme zjistili nižší úroveň jejich schopností.

VO2: Jakou úroveň vnímání figury a pozadí dosahují děti s vývojovou

V této oblasti zrakového vnímání je u vybraných dětí s vývojovou dysfázií patrné, že pracovní listy přiměřené věku děti nezvládli nebo potřebovali dopomoc s jejich dokončením. Děti s touto diagnózou nedosahují schopnostem rozpoznání figury a pozadí přiměřené jejich věku. Jejich výsledky se zlepšily po vyplňování pracovního listu pro nižší věk. V této oblasti měly všechny děti bez rozdílu věku sníženou úroveň zrakových schopností.

VO3: Jakou úroveň zrakové diferenciacce dosahují děti s vývojovou dysfázií?

V této oblasti mělo každé dítě s danou diagnózou odlišné výsledky. Chlapec č. 1 zvládl pracovní listy samostatně. Chlapec č. 2 zvládl pracovní listy přiměřené jeho věku s dopomocí slovní nápovědy a názornou ukázkou. Chlapec č. 3 Zvládl samostatně pracovní list pro o rok mladší dítě. Chlapec č. 4 zvládl v této oblasti dva pracovní listy ze tří přiměřené jeho věku. A dívka č. 5 zvládla pracovní listy samostatně. Nelze přesně říct, jestli mají vyšší úroveň zrakových schopností v této oblasti děti mladší, či starší. Zde by se jednalo o každého jednotlivce zvlášť.

VO4: Jakou úroveň zrakové analýzy a syntézy dosahují děti s vývojovou dysfázií?

Při vypracování daných úkolů v oblasti analýzy a syntézy měli jednotlivé děti horší výsledky. Pracovní listy, které byly pro děti připravené nezvládly nebo potřebovaly slovní dopomoc k jejich vypracování. Zraková úroveň se zlepšovala až u nejstaršího dítěte (7 let),

kdy zvládl pracovní listy pro nižší věk samostatně či s dopomocí. Ostatní děti i po přidělení pracovních listů pro nižší věk potřebovali s vypracováním dopomoc.

VO5: Jakou úroveň zrakové paměti dosahují děti s vývojovou dysfázií?

V této oblasti bylo zjištěno, že děti s vývojovou dysfázií nedosahují schopností vypracovat pracovní list přiměřený jejich věku. U většiny dětí se zlepšovaly výsledky po zadání úkolu pro nižší věk. Jediný chlapec č. 2 zvládl svůj úkol od začátku samostatně. Mohlo to být tím, že vzhledem k věku jeho úkoly byly lehčí, než dostaly jeho vrstevníci. V této oblasti si lépe vedly děti mladší, kdy úkoly splnily samostatně nebo potřebovali dopomoc. Starším dětem dělaly náročnější úkoly větší potíže a potřebovali dopomoc nebo úkol nezvládly.

VO6: Jakou úroveň zrakových pohybů dosahují děti s vývojovou dysfázií?

Při zjišťování výsledků této oblasti si vedly děti s vývojovou dysfázií velmi dobře. Po předchozím vysvětlení úkolu a zjištění, zda děti obrázky znají a dokážou pojmenovat, zvládly jednotlivé pracovní listy samostatně. Postupovaly zleva doprava, odshora dolů a nepřeskakovali jednotlivé řádky. V této oblasti nemůžeme říci, zda si vedly lépe mladší nebo starší děti, jelikož jejich výsledky odpovídaly jejich věku a úkoly samostatně zvládaly.

Úroveň zrakového vnímání u dětí s vývojovou dysfázií

Vybrané předškolní děti s diagnózou vývojová dysfázie měly největší problém v oblasti **figury a pozadí**, kde nedosahovaly potřebným schopnostem v samostatném dokončení pracovních listů. Nízkou úroveň jsme pozorovali v oblasti **barvy**, kdy u třech dětí byl problém s přiřazením odstínů barev a jejich pojmenování. Další zraková oblast, kde byl u dětí zjištěn deficit je oblast **analýzy a syntézy**. Pracovní listy přiměřené jejich věku byly těžké a vyžadovali slovní nápovědu či nový pracovní list pro nižší věk. Poslední oblast, s výrazně nízkými výsledky byla **zraková paměť**. Zde se dětem vedlo v úkolech, které byly pro nižší věk. Těžký úkol pro ně byl umístit obrázky na místo, dle předem viděného schématu. V oblasti **zrakové diferenciacce** děti disponovaly úrovní přiměřenou jejich věku až na dítě č. 3, které úkoly nezvládlo. Pohyboval se na úrovni o rok mladšího dítěte. V poslední oblasti **pohybů očí** děti disponovaly dobrými výsledky. Žádné dítě nejevilo v této oblasti výrazný deficit. V porovnání s intaktními dětmi mají děti s vývojovou dysfázií nižší úroveň zrakového vnímání hned v několika oblastech. Zvládají plnit úkoly, které by intaktní dítě zvládlo již v nižším věku.

Na téma zrakové vnímání u předškolních dětí s vývojovou dysfázií bylo zpracováno mnoho prací, ale každá s trochu jiným záměrem. Tato bakalářská práce se zabývala zjišťováním úrovně jednotlivých oblastí zrakového vnímání u předškolních dětí s vývojovou dysfázií. Úkoly byly vybírány dle hodnotící škály od Bednářové, Šmardové a přiřazovány dle věku jednotlivých dětí. Náročnost úkolu se snížila, pokud ho dítě nezvládlo samostatně. Hodnotili jsme tedy, jestli dítě úkol zvládá samostatně, s dopomocí nebo ho nezvládá. Z výsledků jsme zjistili, že děti s touto diagnózou mají sníženou úroveň v oblastech figury a pozadí, zrakové analýzy a zrakové paměti. V oblasti barev byl nalezen deficit v přiřazení odstínů barev a jejich pojmenování.

V obdobné práci *Zrakové vnímání u předškolních dětí s vývojovou dysfázií* (Zapletalová, 2015), se autorka ve svém výzkumu také věnovala oblastem zrakového vnímání. K dosažení výsledků nečerpala z určitého materiálu a k zapisování výsledků z jednotlivých pracovních listů či úkolů nepoužila standardizovanou hodnotící škálu. Na základě svých pracovních listů a úkolů ve svém šetření dospěla k závěru, že děti s vývojovou dysfázií mají obtíže spíše s rozlišením detailů a polohou, než s rozlišením figury a pozadí, dále deficit v oblasti zrakové paměti a v poslední řadě mají narušenou morfologicko – syntaktickou rovinu, kdy se u dětí v komunikaci objevují dysgramatismy, špatně užívají slovní druhy a je narušena syntax.

Autorka prováděla výzkumné šetření také v logopedické třídě MŠ, ale výzkumný vzorek činil tři děti. Dvě dívky a jednoho chlapce. Mé šetření bylo postaveno na pěti dětech. Čtyřech chlapcích a jedné dívce. Zde vidíme první rozdíl nejen v počtu dětí, ale i pohlaví dětí, kde převažují chlapci. Pro děti byly připraveny pracovní listy, které měly zjistit zrakové vnímání v oblastech zrakové diferenciacce, zrakové syntézy, figury a pozadí, zrakové paměti a barev. Z výsledků je patrné, že si téměř všechny děti vedly obdobně.

V oblasti zrakové diferenciacce pracovaly s pracovním listem, kde měli zakroužkovat obrázek, lišící se detailem, což by v hodnotící škále od Bednářové, Šmardové byl úkol pro 5leté dítě. Dvě ze tří dětí tento úkol nezvládly, i když věkově stejné intaktní dítě by to zvládnout mělo. Druhý úkol, kde měli zakroužkovat obrázek lišící se jinou velikostí (pro 3,5 roku) zvládly všechny tři děti. Děti mého šetření dosahovaly v této oblasti poměrně rozličným výsledkům a nelze říct, že by všechny děti měly sníženou zrakovou úroveň právě v této oblasti. V oblasti zrakové syntézy autorka vybrala pracovní list skládání obrázku z několika částí (pro 4 roky). Tento úkol zvládly nakonec všechny děti, ale dvě z nich měly nejprve velké obtíže a činil jim tento úkol problém. Nakonec s dobrým výsledkem. Oproti výzkumnému

vzorku mého šetření si tyto děti vedly poměrně dobře v oblasti figury a pozadí. Byl jim vybrán pracovní list, kde měli obkreslovat vybrané linie mezi ostatními liniemi (pro 5,5 roku). Kromě jednoho dítěte to všechny zvládly samostatně. U dětí mého šetření je zřetelná nízká úroveň zrakového vnímání právě v této oblasti. Úkol pro sledování vybrané linie mezi ostatními liniemi plnily tři děti, kde jsme se setkali se samostatným zvládnutím úkolu, dopomocí i nezvládnutím. Předposlední část byla oblast zrakové paměti. Zde si měly zapamatovat 12 kartiček a poté určit, která chybí. Z výsledků je patrné, že tento úkol nezvládlo ani jedno dítě. Z vlastní zkušenosti se mi zdá tolik kartiček hodně a dítě není schopno si jich tolik zapamatovat. Z mého šetření je patrné, že děti nedosahovaly požadované úrovně, proto jim byly poskytnuty úkoly pro nižší věk, které jim mnohdy také činily obtíže. Poslední sledovanou oblastí byly barvy. Zde děti poznávaly základní barvy a přiřazovaly k nim předměty z místnosti, které mají stejnou barvu. Dvě děti ze tří tyto úkoly zvládly a třetí základní barvy nepojmenoval, ale přiřadil předměty. Děti v mém šetření dosahovaly horších výsledků, ale oproti těmto dětem měli dle svého věku v hodnotící škále ještě přiřadit odstíny barev a pro věk 6 let ještě pojmenovat.

Z porovnání je patrné, že předškolní děti s vývojovou dysfázií mají sníženou úroveň zrakového vnímání v oblasti zrakové diferenciacce, kdy dosahují úrovně nižšího věku. Odlišné výsledky vyplývají z oblasti figury a pozadí, kde děti v mém šetření dosahovaly horších výsledků. I v tomto případě můžeme říct, že děti s vývojovou dysfázií dosahují nižší úrovně než děti intaktní. Výrazně nízká úroveň zrakového vnímání figuruje v oblasti zrakové paměti, kde měly obě skupiny dětí špatné výsledky. V poslední oblasti barev nemůžeme natolik porovnávat výsledky z důvodu odlišných úkolů. Autorka vybrala pro děti úkoly, které nedosahují požadované úrovně dle Bednářové, Šmardové, co by dítě mělo v této oblasti zvládnout. Děti v mém šetření měly největší obtíže v přiřazení odstínů barev a následně jejich pojmenování.

5 Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na zrakové vnímání u předškolních dětí s vývojovou dysfázií.

V teoretické části byla popsána charakteristika předškolního dítěte, jeho základní schopnosti a dovednosti, kognitivní vývoj, emoční vývoj a socializace. Druhá kapitola se zaměřila na úvod do problematiky osob s vývojovou dysfázií na úrovni etiologie, symptomatologie, diagnostiky a následné terapie. Poslední kapitola teoretické části se zabírala zrakovým vnímáním, kde byl popsán vývoj zrakového vnímání, jednotlivé oblasti zrakového vnímání a oslabení, která mají dopad na vývoj předškolního dítěte. Zrakovému vnímání u předškolních dětí s vývojovou dysfázií se následně věnovala praktická část.

Výzkumná část se věnovala úrovni zrakového vnímání u předškolních dětí s vývojovou dysfázií. Pro toto šetření bylo vybráno pět dětí s touto diagnózou. Nejprve proběhlo pozorování dětí v běžném chodu MŠ. V rámci ranních her, cvičení, řízené činnosti či hygienických a sebeobslužných činností byla znát aktivita dětí, jejich zájem, snaživost, přátelskost, snaha komunikovat, ale na druhou stranu netrpělivost, proměnlivost ve hře, činnostech nebo snadná rozptýlitelnost. Dále byl sledován deficit v hrubé a jemné motorice či představivosti. Poznatky byly následně obohaceny o analýzu lékařské dokumentace společně se zprávami z SPC Svítání v Pardubicích a dokumenty dětí v MŠ. Následovalo šetření s jednotlivými dětmi a zjišťování úrovně v jednotlivých oblastech zrakového vnímání (barvy, zraková diferenciacce, figura a pozadí, analýza a syntéza, zraková paměť a pohyby očí) pomocí materiálu *Diagnostika dítěte předškolního věku* od Bednářové a Šmardové. Úkoly byly vybrány na základě věku dítěte a hodnotící škály, která je součástí daného materiálu a byly do ní zaznamenávány výsledky, zda dítě vybrané úkoly zvládá samostatně, s dopomocí, či nezvládá. Na tomto základě byly zpracovány výsledky, na jaké úrovni zrakového vnímání se nachází dítě s diagnózou vývojová dysfázie.

Jednotlivé cíle byly dále členěny do výzkumných otázek, které zjišťovaly úroveň zrakových schopností přiměřeně věku předškolního dítěte s vývojovou dysfázií. Na základě výzkumného šetření jsme zjistili, že, předškolní děti s diagnózou vývojová dysfázie, mají sníženou úroveň v oblasti barvy, kdy u třech dětí byl zjištěn deficit v přiřazování odstínů a pojmenování. Dále v oblasti figury a pozadí, kdy jednotlivé děti nedosahovaly požadované úrovně a nedokázaly samostatně úkol dokončit. Vždy úkol zvládli s dopomocí nebo ho nezvládli. V další oblasti analýzy a syntézy byly úkoly pro děti náročné a zjištění

požadované úrovně vyžadovalo pomoc či výběr úkolu pro nižší věk. Výrazně nízké výsledky jsou zřetelné z oblasti zrakové paměti, kdy úroveň nedosahovala přiměřenosti věku. V oblasti zrakové diferenciacce bylo zjištěno dobré úrovně, až na dítě č. 3, které úkol přiměřený jeho věku nezvládal. V poslední oblasti zrakových pohybů, dosahovaly všechny děti výsledků, přiměřených jejich věku.

V bakalářské práci jsem se věnovala charakteristice dítěte předškolního věku, diagnóze vývojová dysfázie a zrakovému vnímání, které je v tomto věku důležité pro další vývoj, podstatné v oblasti čtení a psaní a celkově pro nástup do základního vzdělávání. V praktické části jsme se dozvěděli, že předškolní dítě s diagnózou vývojová dysfázie má sníženou úroveň zrakového vnímání v oblasti figury a pozadí, analýzy a syntézy a zrakové paměti. Tyto výsledky nemohou být zobecnovány, jelikož výsledky se vztahují pouze na vybraný výzkumný vzorek dětí.

Přínosem této práce je v první řadě rozšíření znalostí a propojení teoretických poznatků s praktickou zkušeností s předškolními dětmi s diagnózou vývojová dysfázie. Dále poznatek, že právě u těchto dětí je důležitý celkový rozvoj a zaměření se na každou oblast osobnosti, jelikož každý vývojový posun znamená pro dítě lepší výsledky ve vzdělávání, ale i osobním životě. Právě zrakové vnímání je ve vývoji velmi důležité pro získávání informací z okolního světa a jeho oslabení může mít vliv při vzdělávání, počínaje čtením a psaním. Výsledky výzkumného šetření by mohly být založeny do dokumentů vybraných dětí a po roce šetření zopakovat, zda dítě učinilo posun. Jelikož u dětí s touto diagnózou přetrvávají některé obtíže porozumění řeči a nemohou být natolik reedukovány či kompenzovány, bylo by přínosné se v dalším výzkumu zaměřit na oslabení v jednotlivých jazykových rovinách, jelikož primárním symptomem vývojové dysfázie je opožděný vývoj řeči.

6 Literatura

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0658-1.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

DLOUHÁ, O. Vývojová dysfázie. In *InfoZpravodaj*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2001d, roč.12, č. 3, s. 3–4. ISSN 12106339.

DLOUHÁ, O. Vývojové poruchy řeči. In *Diagnostika a terapie poruch komunikace*. Praha: Asociace klinických logopedů ČR, 2001c, roč.4, č.4, s.3–5. ISSN 1212–1058.

FELCMANOVÁ, Lenka. Test zrakového vnímání & Soubor pracovních listů pro rozvoj zrakového vnímání. 1. vyd. Praha: DYS-centrum, 2013, 1 fasc. (19 s., [67] l.). ISBN 978-80-87581-02-5.

JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. 2008. *Reedukace specifických poruch učení u dětí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-474-8.

JUKLOVÁ, Kateřina, Irena LOUDOVÁ, Radka SKORUNKOVÁ, Eva ŠVARCOVÁ a Jindra VONDROUŠOVÁ. *Vybrané kapitoly z pedagogiky a psychologie nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-427-4.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-1110-9.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Opožděný vývoj řeči: Dysfázie: metodika reedukace*. Praha: Septima, 2002. ISBN 80-7216-177-6.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.

LECHTA, Viktor. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-433-5.

MIKULAJOVÁ, Marína a Iris RAFAJDUSOVÁ. *Vývinová dysfázia: špecificky narušený vývin reči*. Bratislava, 1993. ISBN: 80-900445-0-6.

NEUBAUER, Karel. *Kompendium klinické logopedie: diagnostika a terapie poruch komunikace*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80262-1390-1

NEUBAUER, Karel. *Logopedie a surdologopedie: učební text pro základní kurz*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-500-4.

NEUBAUER, Karel. *Neurovývojové a neurodegenerativní příčiny poruch komunikace*. Hradec Králové: Gaudamus, 2017. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-665-0.

SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Předškolní vzdělávání a jeho význam pro rozvoj jazyka a řeči*. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-14-1.

ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3029-5.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-546-6.

ŠVECOVÁ – KVĚTOŇOVÁ, Lea. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-75-3.

ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. 10. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

ŽÁČKOVÁ, Hana a Drahomíra JUCOVIČOVÁ. *Smyslové vnímání*. 2. vyd. Praha: D + H, 2007. ISBN 978-80-903579-9-0.

7 Internetové zdroje

Co se děje v psychice předškolního dítěte? | Rodiče a jejich děti. Rodiče a jejich děti | [online]. Dostupné z: <https://www.rodice-a-deti.cz/co-se-deje-v-psychice-predskolniho-ditete>

ČERNÁ, Veronika. *Pozornost u předškolních dětí*. Praha, 2011. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, 2011-08-04 (čerpána POZORNOST)

Impact of Cognitive Difficulties on Visual Perception and Processing – Scottish Acquired Brain Injury Network – e-learning. *Scottish Acquired Brain Injury Network – e-learning – Brain Injury E-Learning Resource* [online]. Copyright © 2017 [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://www.acquiredbraininjury-education.scot.nhs.uk/impact-of-abi/visual-and-perceptual-impairments/visual-perception/impact-of-cognitive-difficulties-on-visual-perception-and-processing/>

Odborný článek: Jak rozvíjet zrakové vnímání v přípravné třídě? *Metodický portál / Odborné články* [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/15719/JAK-ROZVIJET-ZRAKOVE-VNIMANI-V-PRIPRAVNE-TRIDE.html>

Rozvoj zrakového vnímání – Didaktika českého jazyka pro 1. stupeň ZŠ. *Home – Didaktika českého jazyka pro 1. stupeň ZŠ* [online]. Copyright © Veronika Krejčí ve spolupráci s Univerzitou Palackého v Olomouci [cit. 07.03.2022]. Dostupné z: <https://didaktikamj.upol.cz/index.php/rozvoj-dispozic-k-uceni/rozvoj-zrakoveho-vnimani>

Vývojová dysfázie - Alfabet. *Alfabet - Informační portál pro pečující* [online]. Copyright © 2010 [cit. 06.06.2022]. Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/vyvojova-vada-u-ditete/typy-zdravotniho-postizeni/vyvojova-dysfazie/>

Vývojová dysfázie @ Klinická logopedie – Mgr. Kateřina Fritzlová. *Klinická logopedie – Mgr. Kateřina Fritzlová* [online]. Copyright © Copyright 2013, Klinická logopedie [cit. 05.02.2022]. Dostupné z: http://www.logopedie-fritzlova.cz/?page_id=91

Zrak a vidění - Časopis Světlo - Odborné časopisy. *Odborné časopisy* [online]. Copyright © 2014 [cit. 30.03.2022]. Dostupné z: <http://www.odbornecasopisy.cz/svetlo/casopis/tema/zrak-a-videni--16756>

8 Seznam tabulek

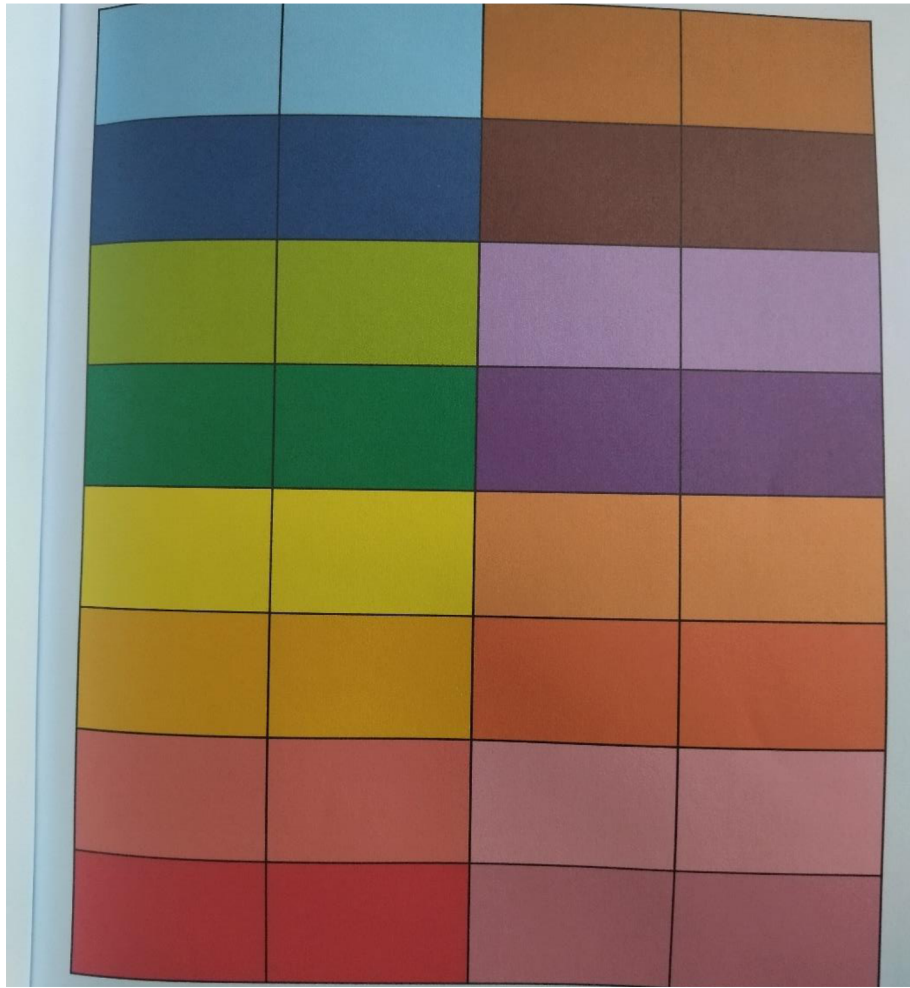
Tabulka 1: Barvy – Dítě č. 1	36
Tabulka 2: Barvy – Dítě č. 2	36
Tabulka 3: Barvy – Dítě č. 3	37
Tabulka 4: Barvy – Dítě č. 4	37
Tabulka 5: Barvy – Dítě č. 5	37
Tabulka 6: Figura a pozadí – Dítě č. 1	38
Tabulka 7: Figura a pozadí – Dítě č. 2	39
Tabulka 8: Figura a pozadí – Dítě č. 3	39
Tabulka 9: figura a pozadí – Dítě č. 4	40
Tabulka 10: Figura a pozadí – Dítě č. 5	40
Tabulka 11: Zraková diferenciacie – Dítě č. 1	41
Tabulka 12: Zraková diferenciacie – Dítě č. 2	42
Tabulka 13: Zraková diferenciacie – Dítě č. 3	43
Tabulka 14: Zraková diferenciacie – Dítě č. 4	43
Tabulka 15: Zraková diferenciacie – Dítě č. 5	44
Tabulka 16: Analýza a syntéza – Dítě č. 1	45
Tabulka 17: Analýzy a syntéza – Dítě č. 2.....	45
Tabulka 18: Analýza a syntéza – Dítě č. 3.....	46
Tabulka 19: Analýzy a syntéza – Dítě č. 4.....	46
Tabulka 20: Analýza a syntéza – Dítě č. 5.....	47
Tabulka 21: Zraková paměť – Dítě č. 1	48
Tabulka 22: Zraková paměť – Dítě č. 2	48
Tabulka 23: Zraková paměť – Dítě č. 3	49
Tabulka 24: Zraková paměť – Dítě č. 4	49
Tabulka 25: zraková paměť – Dítě č. 5.....	50

Tabulka 26: Pohyby očí – Dítě č. 1	51
Tabulka 27: Pohyby očí – Dítě č. 2	51
Tabulka 28: Pohyby očí – Dítě č. 3	52
Tabulka 29: Pohyby očí – Dítě č. 4	52
Tabulka 30: Pohyby očí – Dítě č. 5	52

9 Seznam příloh

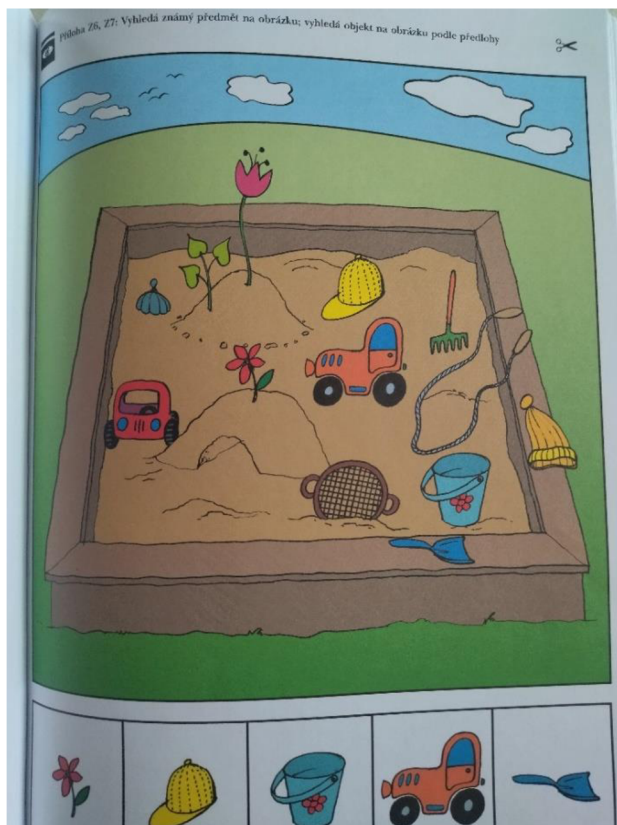
Příloha 1: Analýza barev	71
Příloha 2: Vyhledání známého obrázku	72
Příloha 3: Objekt na pozadí	73
Příloha 4: Překrývající se obrázky	74
Příloha 5: Linie.....	75
Příloha 6: Tvar na pozadí	76
Příloha 7: Výrazně jiný obrázek	77
Příloha 8: Obrázek jiné velikosti	78
Příloha 9: Jiný obrázek v řadě	79
Příloha 10: Obrázek lišící se horizontální polohou	80
Příloha 11: Obrázek lišící se detailem	81
Příloha 12: Shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	82
Příloha 13: Obrázek lišící se vertikální polohou	83
Příloha 14: Dva shodné obrázky v řadě	84
Příloha 15: Shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	85
Příloha 16: Obrázek ze dvou a čtyř částí	86
Příloha 17: Obrázek z několika částí	87
Příloha 18: Skládání tvaru z několika částí na předlohu a podle ní	88
Příloha 19: Doplnění chybějící části obrázku	89
Příloha 20: Pamatování obrázků	90
Příloha 21: Poznává viděné obrázky	91
Příloha 22: Umístí obrázky na místo.....	92
Příloha 23: Jmenuje objekty zleva doprava.....	93
Příloha 24: První objekt zleva doprava	94

10 Přílohy

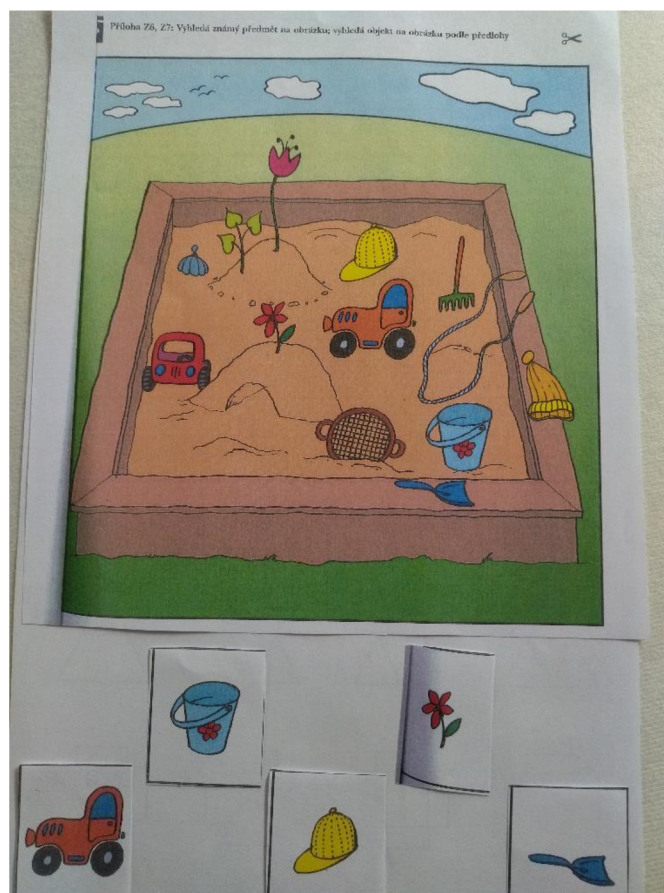

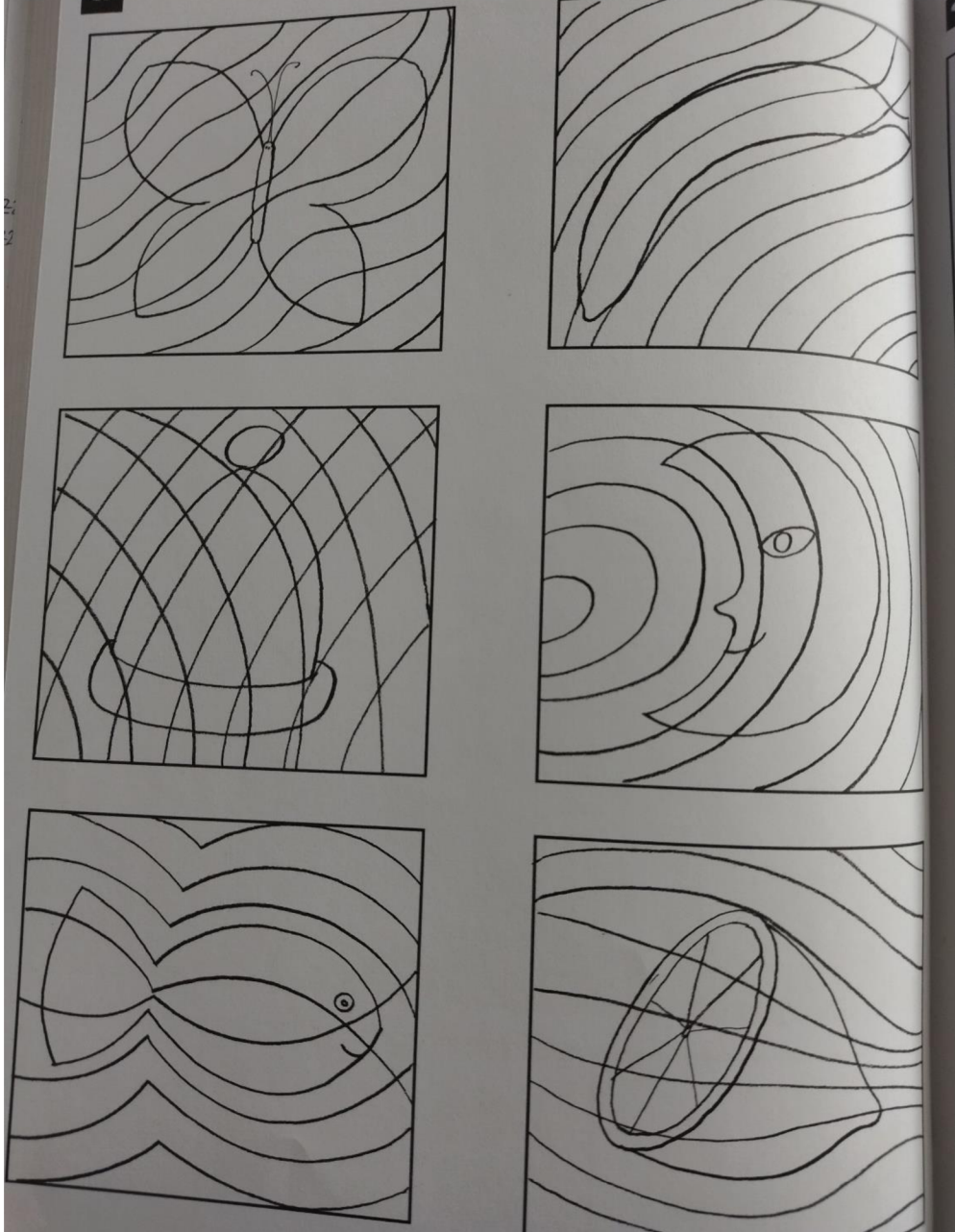
Příloha 1: Analýza barev

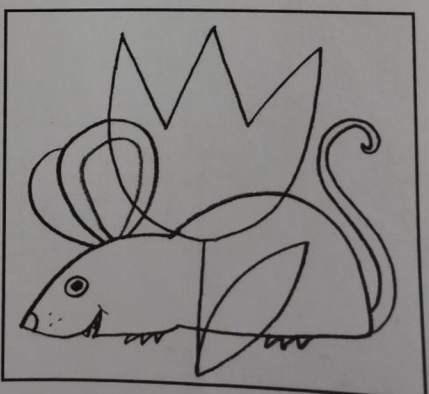
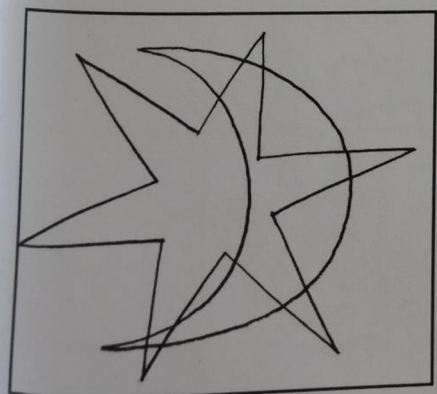
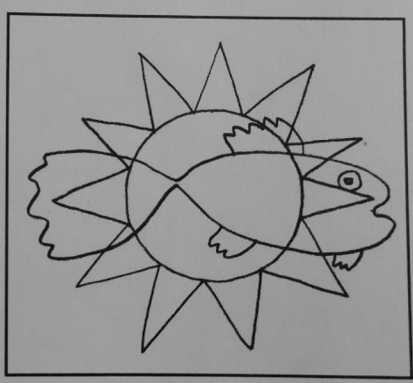
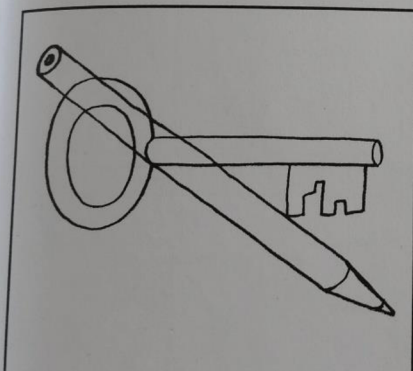

Příloha 2: Vyhledání známého obrázku

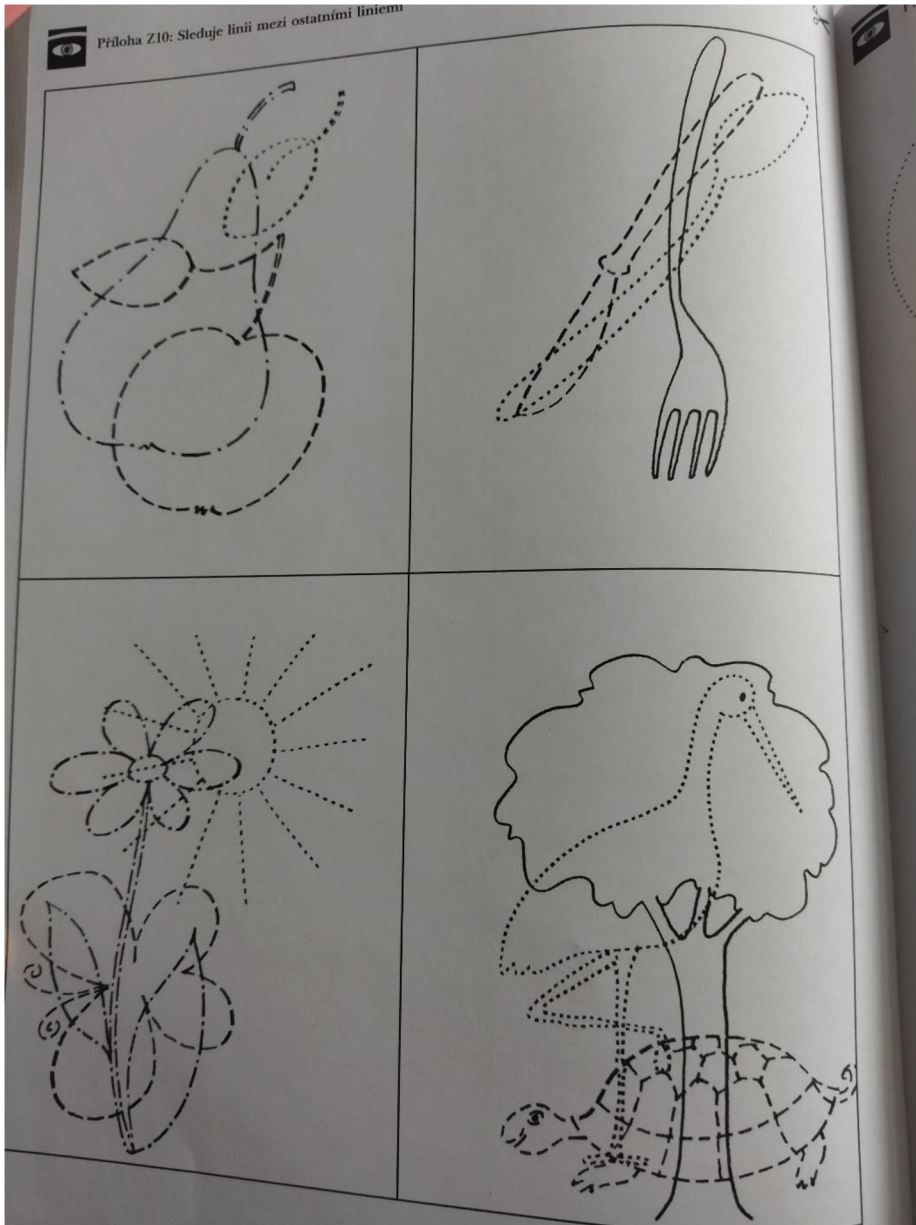

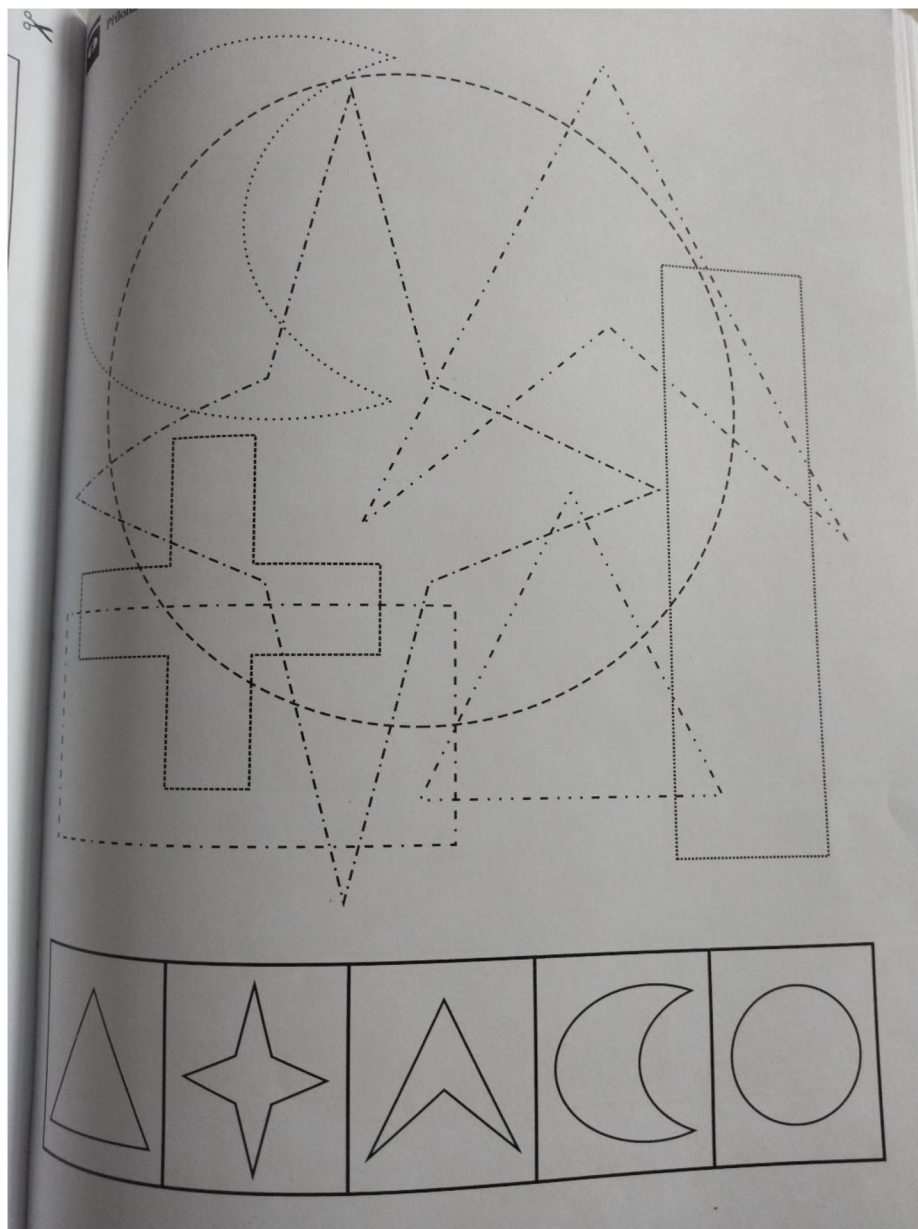
Příloha 3: Objekt na pozadí

Příloha 4: Překrývající se obrázky

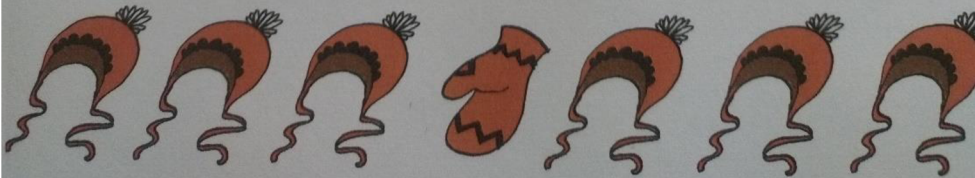
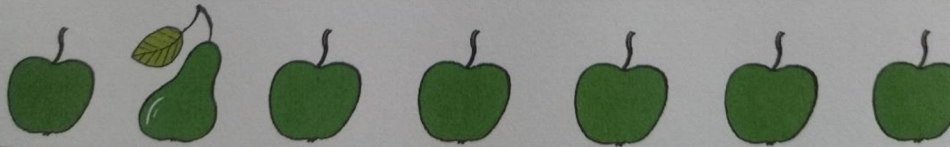
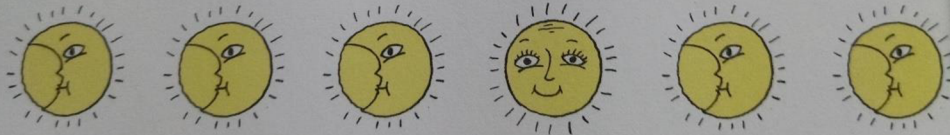
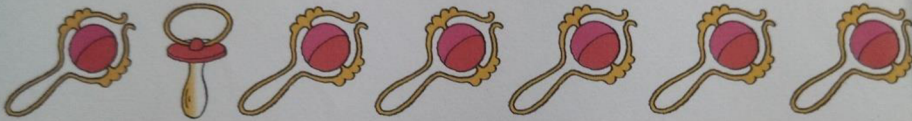
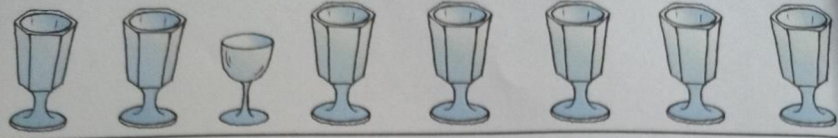
Přiloha 5: Linie

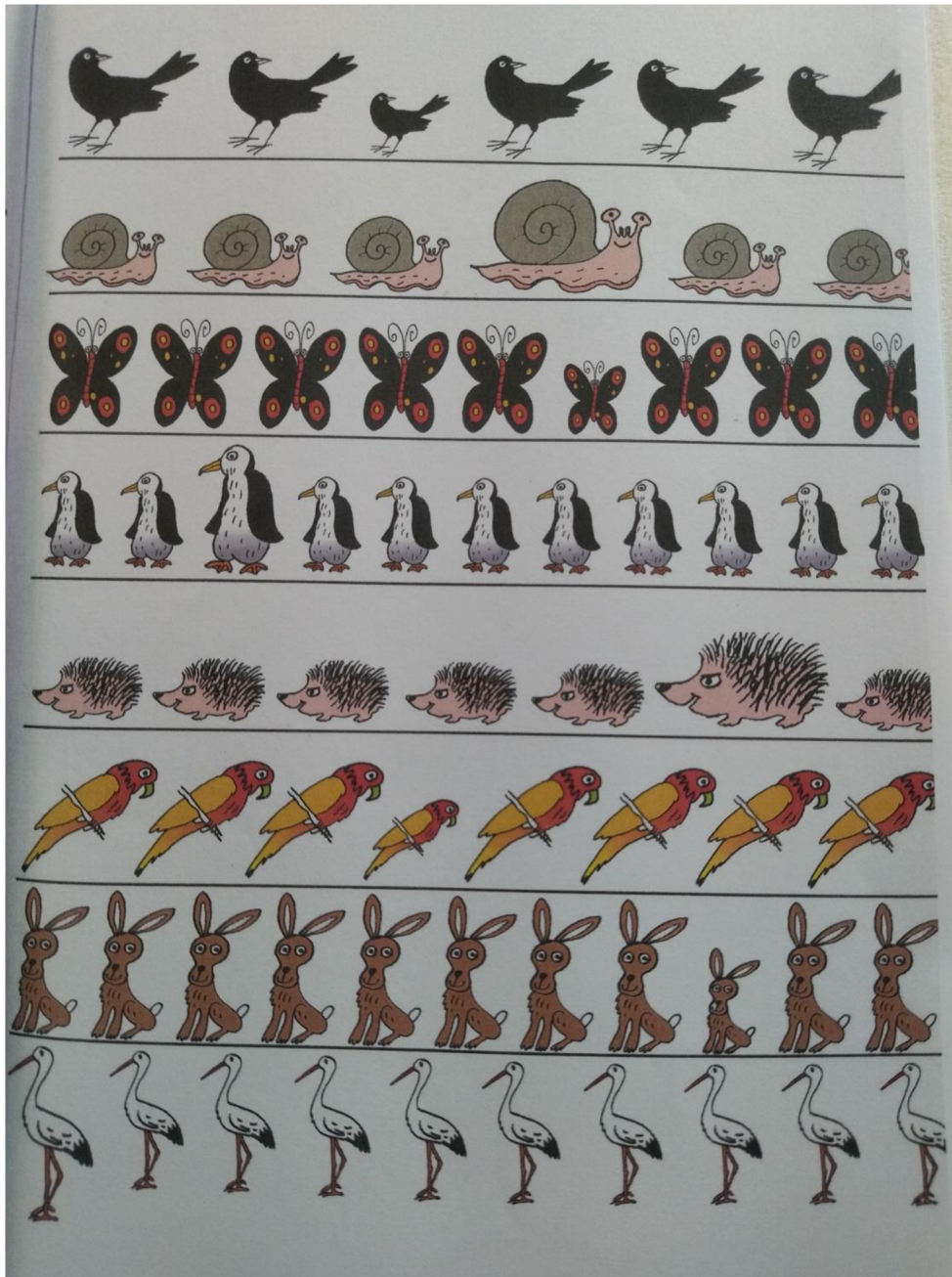
Příloha 6: Tvar na pozadí

Příloha Z12: Odliš výrazněji jiný obrázek v řadě

Příloha 7: Výrazně jiný obrázek

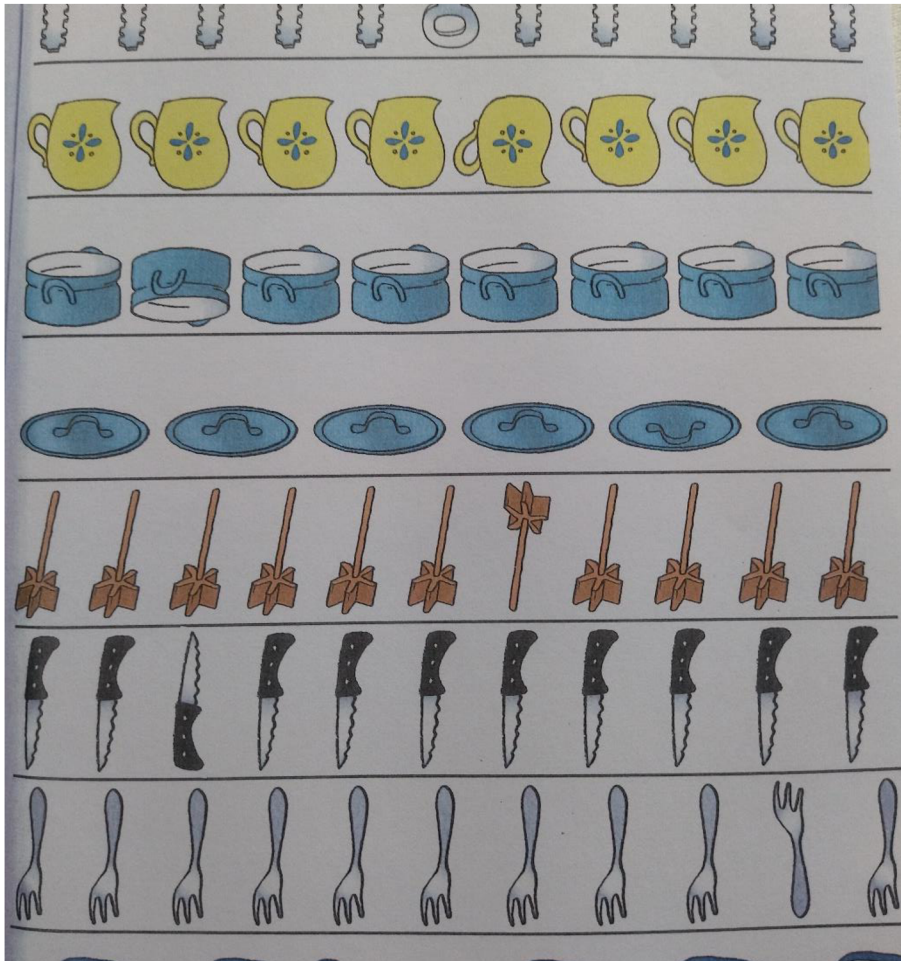
Příloha 8: Obrázek jiné velikosti

Příloha Z14: Odliší jiný obrázek v řadě

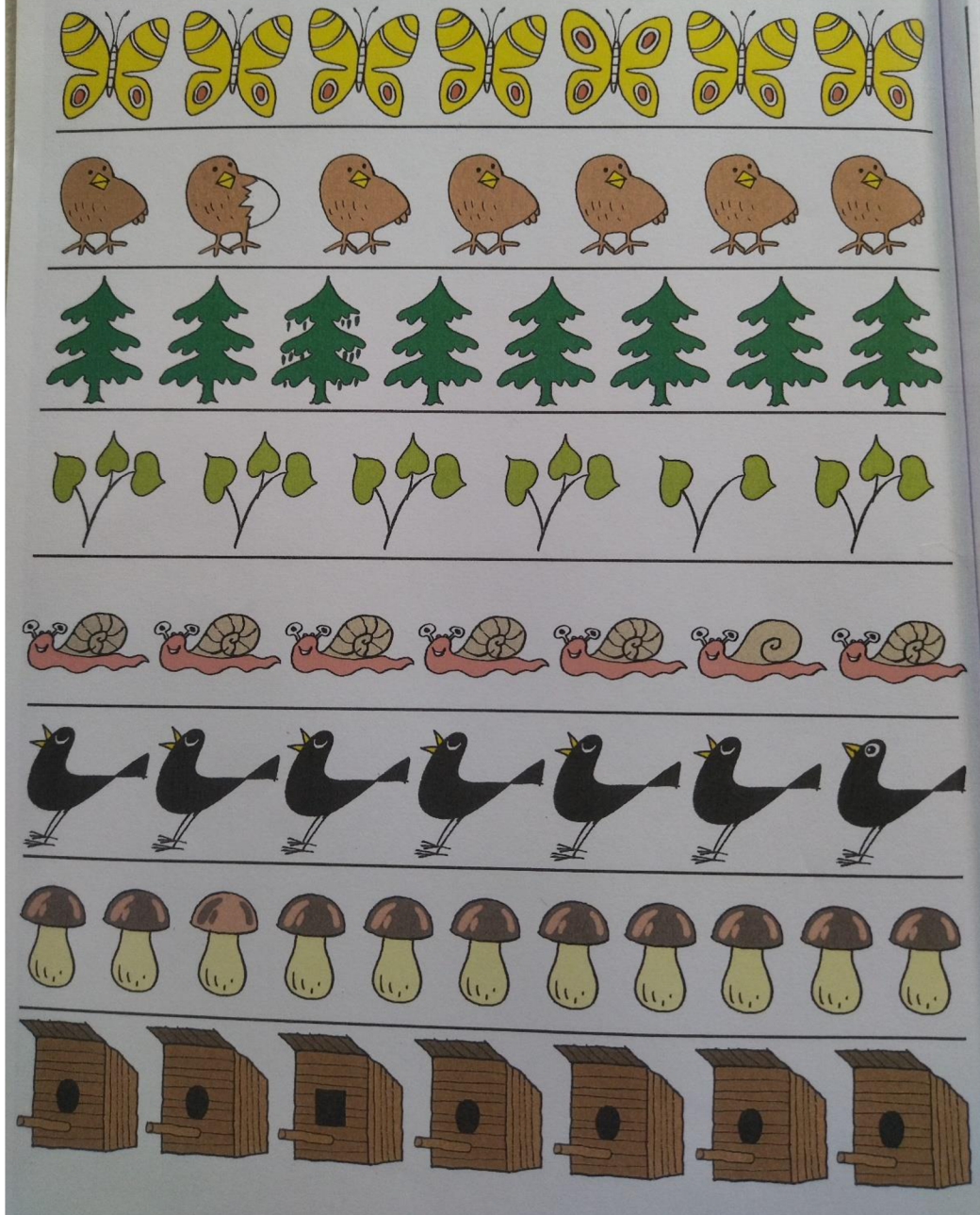
Příloha 9: Jiný obrázek v řadě

Příloha 10: Obrázek lišící se horizontální polohou

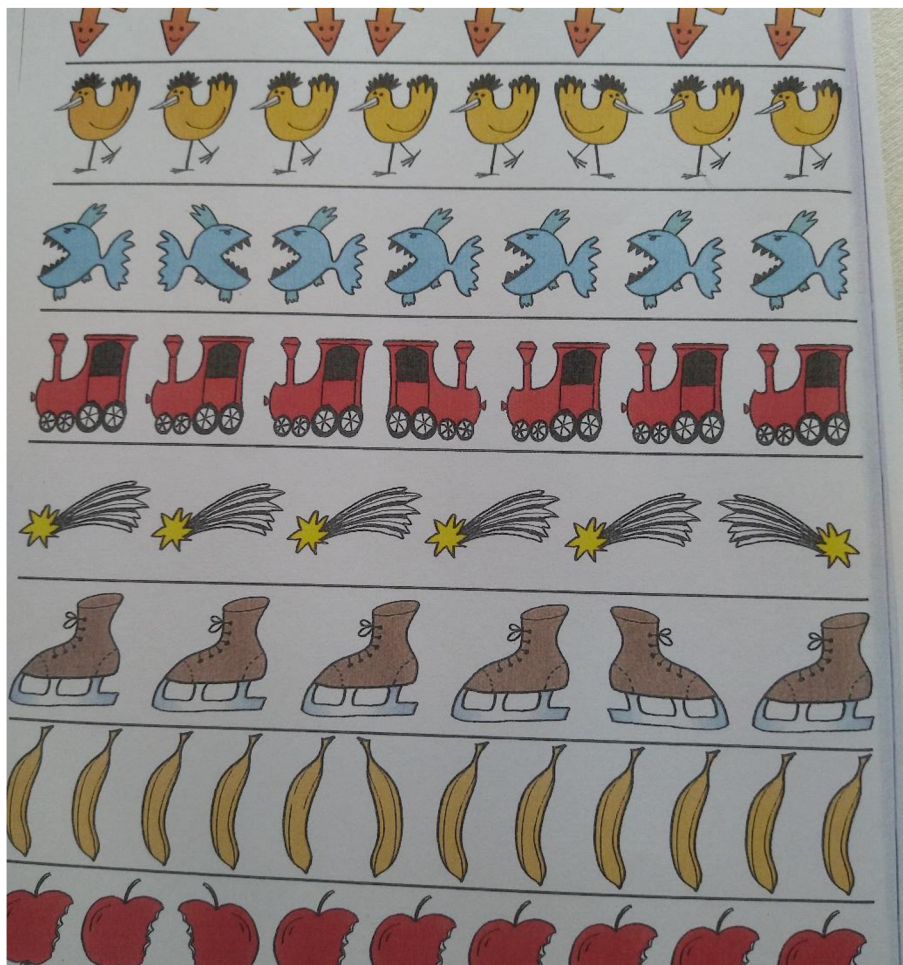
Příloha Z16: Odliší obrázek v řadě lišící se detailem

Příloha 11: Obrázek lišící se detailem

Příloha 12: Shodné a neshodné dvojice lišící se detailem

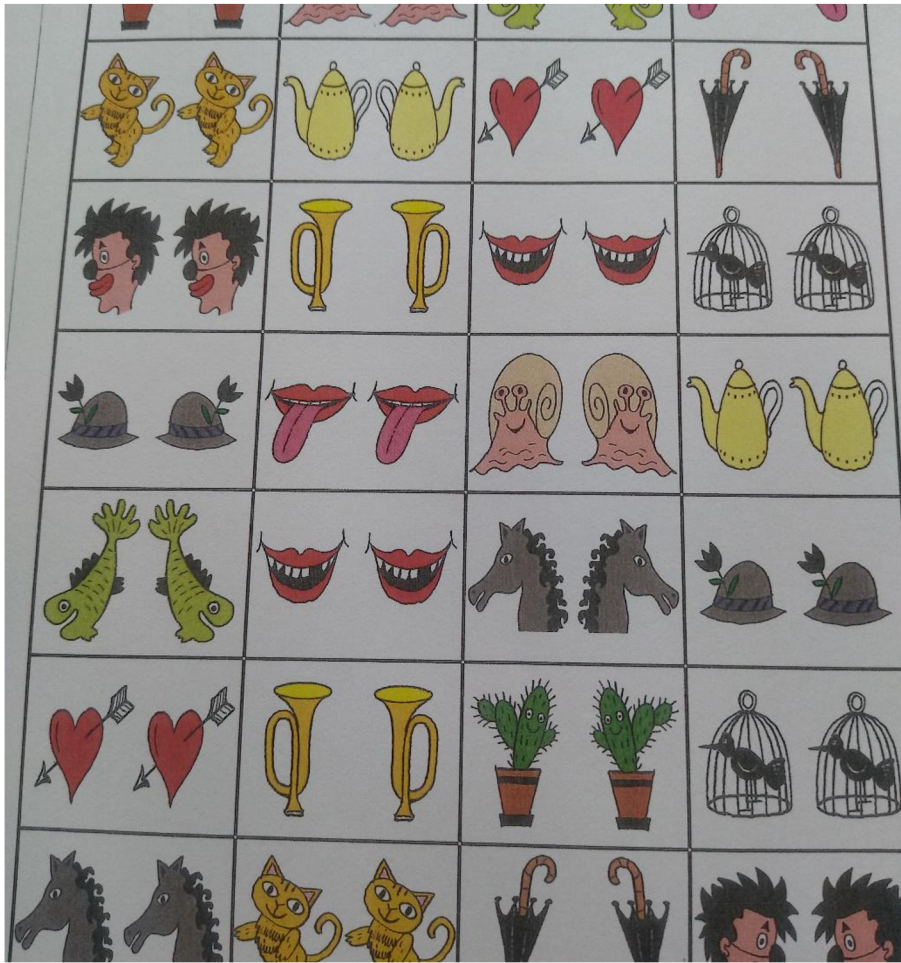
Příloha 13: Obrázek lišící se vertikální polohou

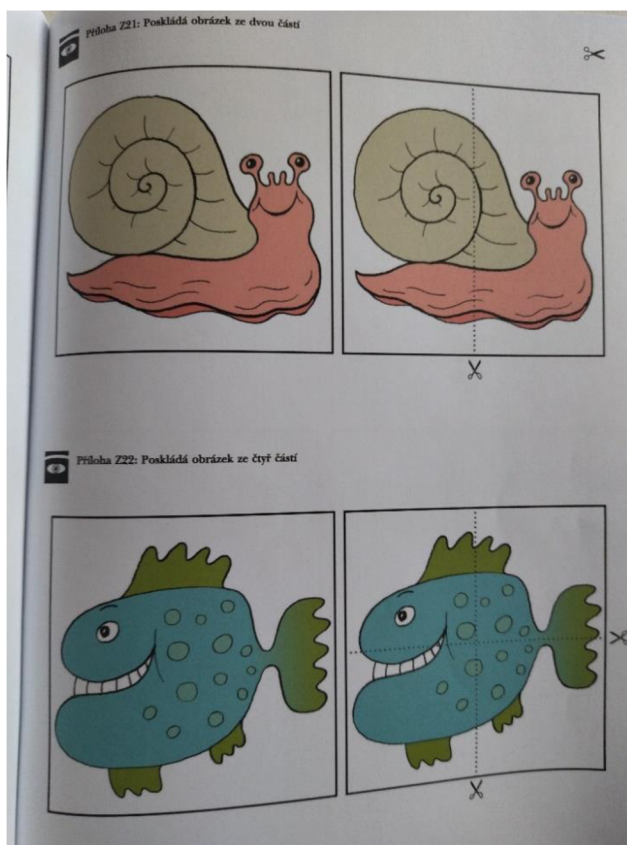
Příloha Z19: Vyhledá dva shodné obrázky v řadě

Příloha 14: Dva shodné obrázky v řadě

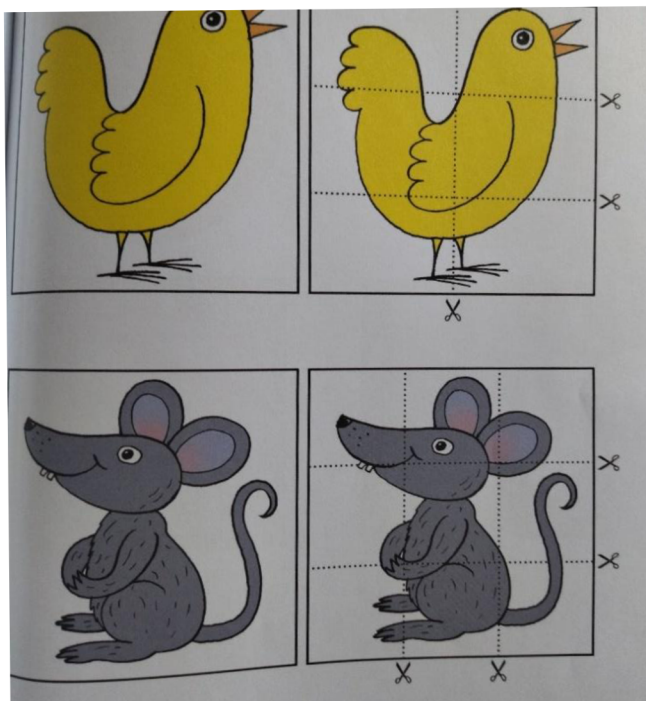

Příloha 15: Shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou

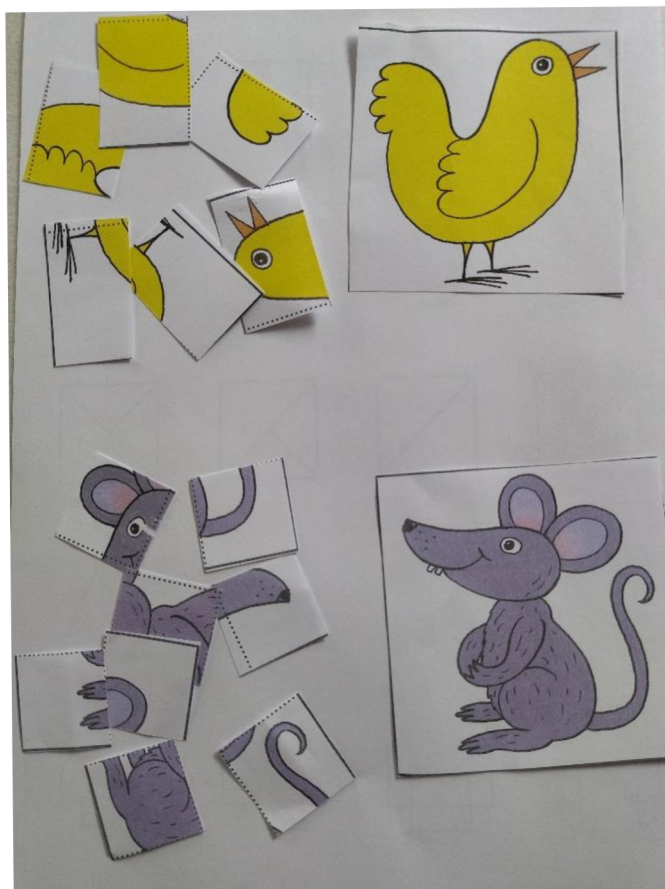

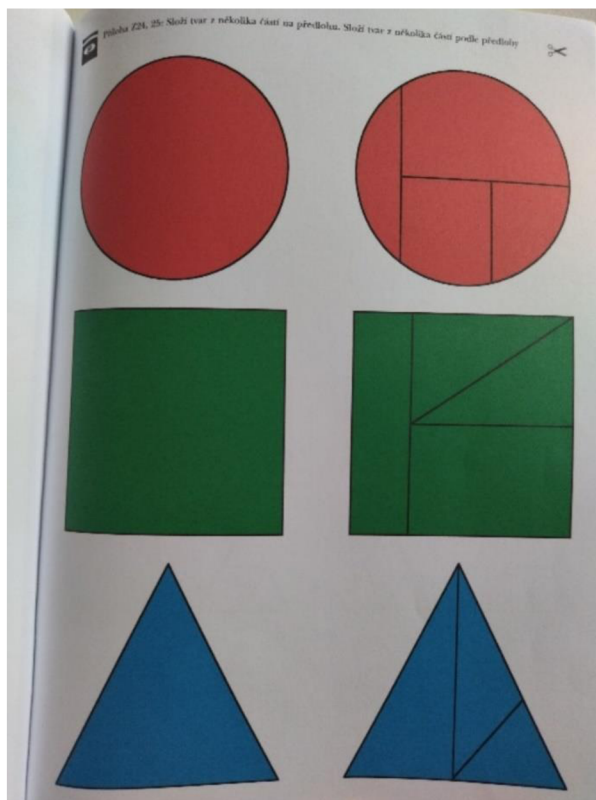
Příloha 16: Obrázek ze dvou a čtyř částí

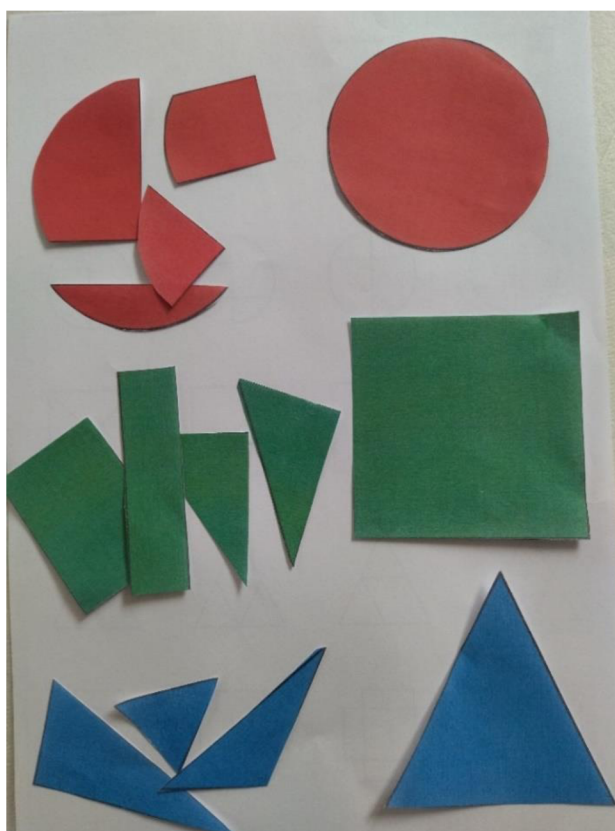

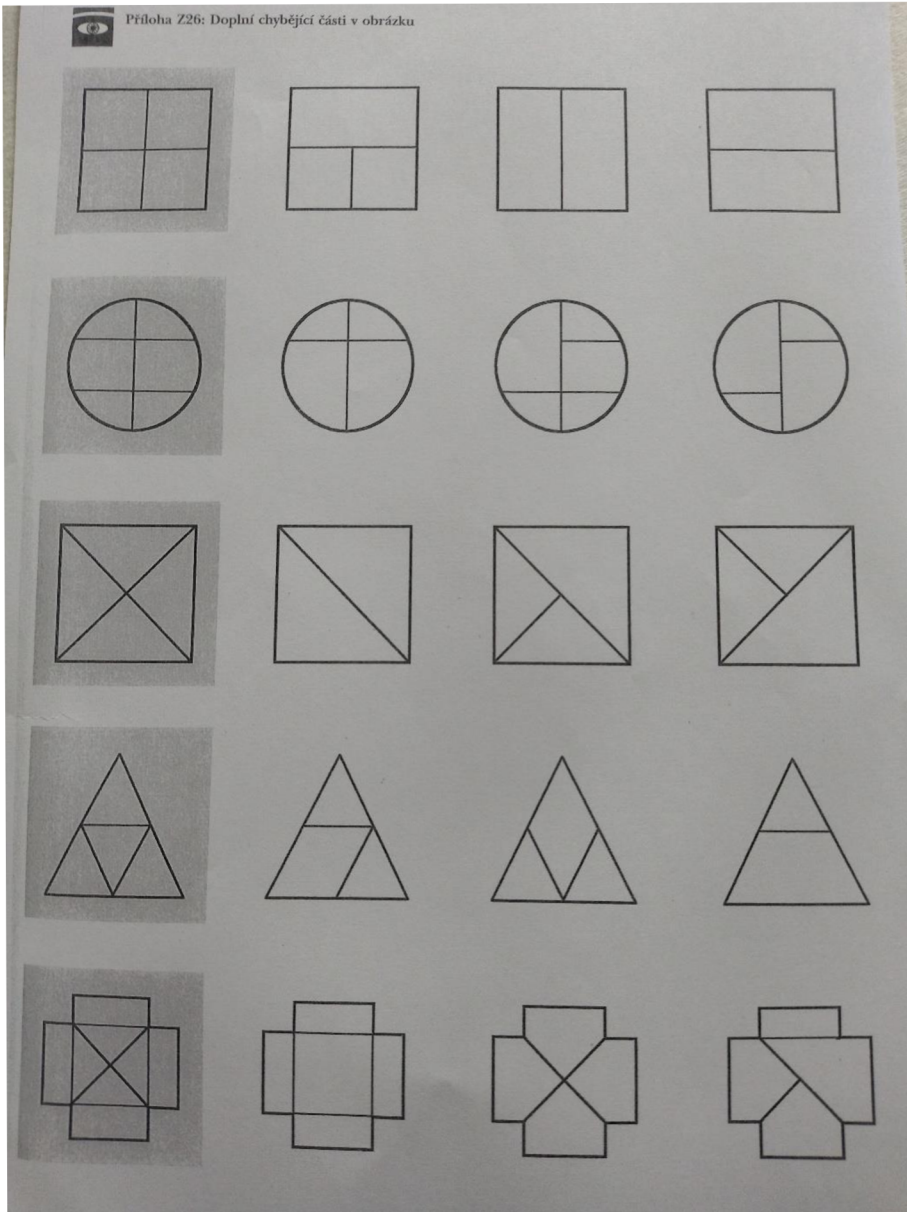
Příloha 17: Obrázek z několika částí

Příloha 18: Skládání tvaru z několika částí na předlohu a podle ní

Příloha 19: Doplnění chybějící části obrázku

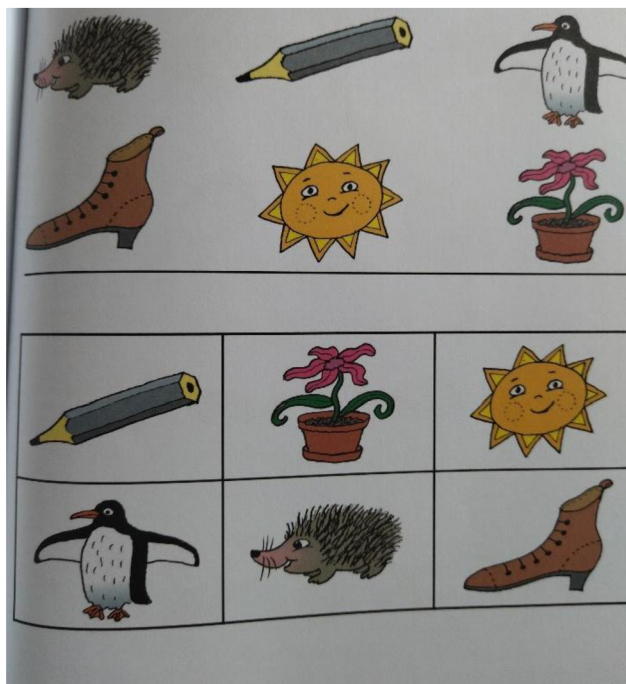
Příloha 20: Pamatování obrázků

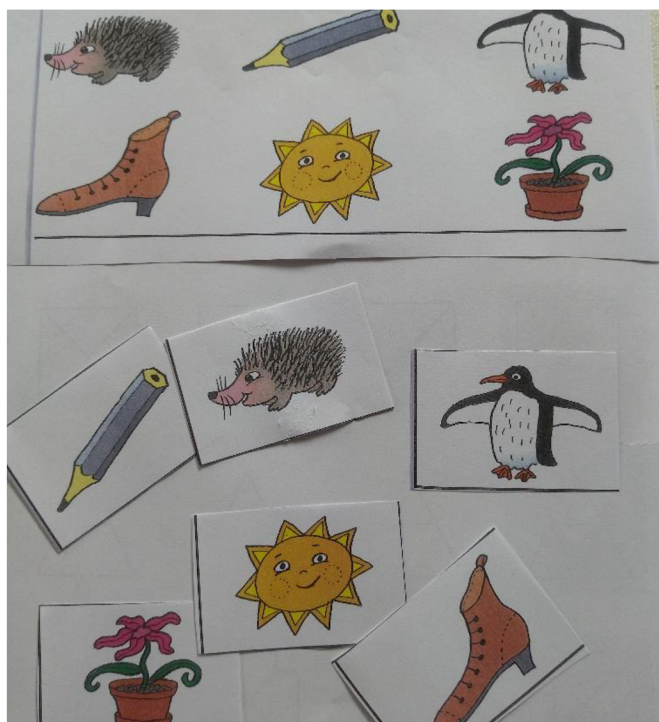

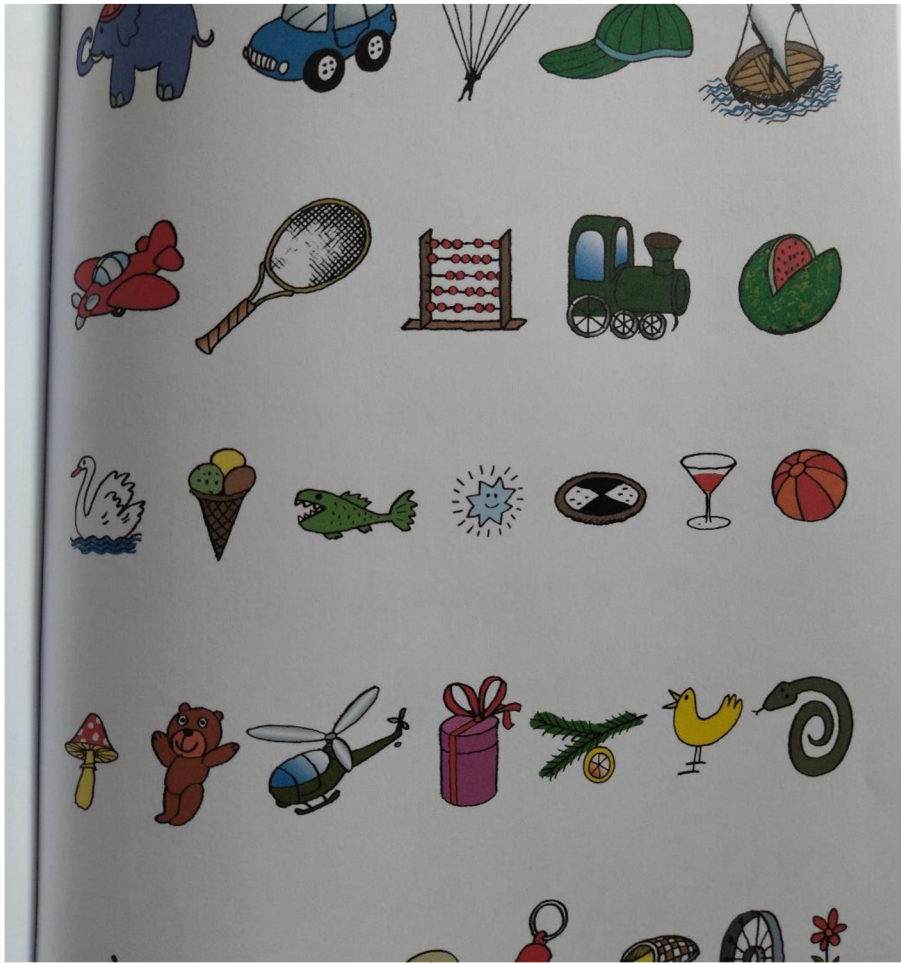
Příloha 21: Pozná viděné obrázky

Příloha 22: Umístí obrázky na místo

Příloha 23: Jmenuje objekty zleva doprava

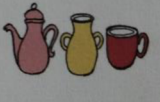
Vyznač všechny skupiny, kde je první.

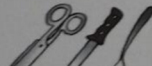
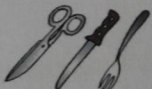
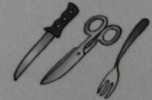
Vyznač všechny skupiny, kde je první.

Vyznač všechny skupiny, kde je první.

Vyznač všechny skupiny, kde je první.

Příloha 24: První objekt zleva doprava